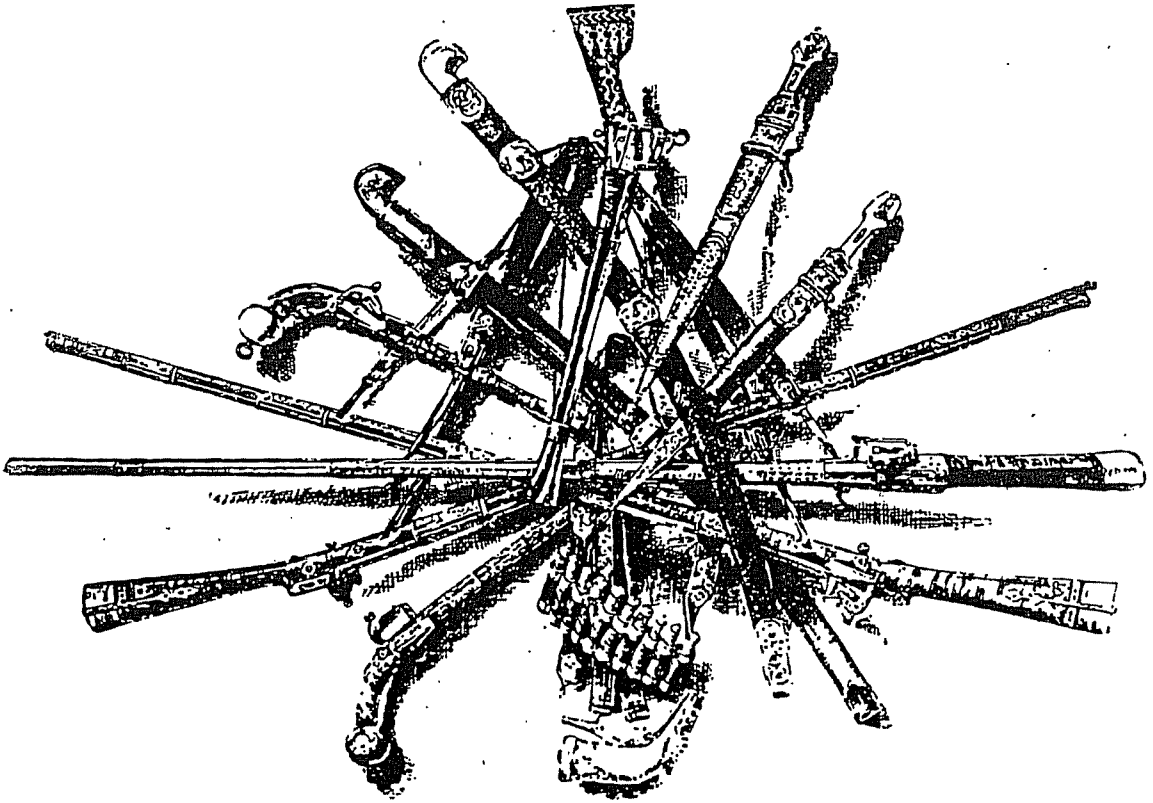

YENİ K A F K A S

Sefer Erişin Berzeg

On dokuzuncu yüz yılda Kuzey Kafkasyada
kullanılan silahlar

SEFERE. BERZEG
KİTAPLARI

YENİ

KAFKAS

A D R E S
Moda Halis ef. Sokak
No. 8
Kadıköy - İstanbul
Telefon : 36 10 94

Sahip ve Başyazarı
Neşriyat Müdürü
Dr. VASFİ GÜSAR

ABONE ŞARTLARI

Seneliği : 9 Lira

Yabancı memleketlere

15 Lira

Fiatı : 150 Kuruş

YIL 6, SAYI : 31 (55)

İki ayda bir çıkar. Siyasî, Tarihi, Edebî

OCAK — ŞUBAT 1962

İÇİNDEKİLER

Kafkas Kültür Dernekleri	Dr. Vasfi GÜSAR
On sekizinci asırda Şimali Kafkasya	M. Fetgeri ŞÖENU
Sovyet Rusya'da milliyet anlayışı	Sefer BERZEG
Kafkas efsaneleri, hikâyeleri (Kaytsuk canavarı)	Çeviren: Kundeyt ŞURDUM
Kafkas Bibliyografileri (kitapları)	★ ★
Kafkaslıların medeniyetleri	Arthur BYHAN
	Çeviren: Vahit CANBEK
Padişah Selim'in Mısır seferi	Dr. Vasfi GÜSAR
Hadiseler, Haberler	★ ★

Kafkas Kültür Dernekleri

Dr. Vasfi GÜSAR

Kültür dernekleri memleket ve millet yararına yapılmakta olan işler içinde milleti en çok sevindi - ren, tesanüdü en önemli bir şekilde destekleyen, kül - tür ve kalkınmayı hedef tutan ve her şeyden evvelde ilme, ahlâka, fazilete ve terbiyeye kıymet veren bir sosyal teşekküldür. Aydınları da en çok kendisine çeken bir olay. Eğitim merkezleri de lokalleridir. Lokal; aydınların, gençlerin, bilgi sevenlerin toplum merkezidir. Lokalin en mühim ödevi; halkın aydın - lanması, kalkınması her kesin ve bilhassa gençlerin serbest ve boş zamanlarını heder etmeyip kıymet - lendirilmesidir. Sinsi bir şekilde gençlere ve halka telkin edilen yanlış fikirleri bertaraf etmek hayat - larını her ne bahasına olursa olsun kazanma ve mi - decilik amacıyla şahsi menfaatlardan uzak kalmala - rını temin etmek, ahlâk ve namus mefhumu içinde kültürel kalkınmaları sağlamak ve maddi, manevi yardım gayesine dayanıyor.

Maddi menfaat temininin el üstünde tutulduğu bir devirde; manevi kıymetin, terbiye ve ahlâkın, namus ve vicdanın her gün bir az daha gölgelen - mesine sebep olmuş ve böyle kıymetlere omuz silken fertler toplumda çoğalmış, sosyal hayatta bütün hı - zıyla ilerliyerek sayıları da bir hayli artmıştır. Ma - nevi kıymetlere kıymet vermeyen bu insanların önem verdikleri maddi rahatlık ile beraber mide,, cinsiyet zevk ve eğlencelerdir.

İnsanları ilme, bilgiye ve kemâle götüren yol ahlâk ve terbiye ile başlar. İyi eğitilmiş temiz ahlâklı bulunan ve cemiyet hayatına kıymet veren kendisi ile beraber kendisinden başkalarını da düşünen, en az kendisi kadar onlara kıymet veren, onların hayrı - na yararına çalışan, sosyal hizmetlerinde yer alan, yardımlarda bulunan insanlar muhakkaktır ki bi - rer kıymet ve varlıktır. Met Çunatuka İzzet, Ahmet Midhat Hagur, Fetgeri Şöenu, İsmail Berkuk ve da - ha başkaları güzel hatıralar bırakmışlardır.

Gaflet sahibi bazıları; bir az bilgi, bir az servet, bir az makam veya şöhret sahibi olunca kendilerini kaybederler. Muhitlerini tanımamağa, akraba ve dostlarını unutmağa yeltenirler. Etraflarına tepeden bakmağa başlarlar. Riyâ da olsa kendilerine zahi - ren yapılan saygı ve sevgiye aldanırlar. Cemiyet ha - yatında gördükleri yakınlık, ilgi ve saygı zâhirdir. Geleneğe uymadır. Korku ve menfaat zâil olur ol - maz, bağlılıktan eser kalmaz. Sabun köpüğü gibi uçar. Başlarına felâket geldiği zaman durumları ha - zindir. Yaralarını saracak bir dost, müşküllerini hal edecek bir hemşeri, zorluklardan kurtaracak bir in - san bulamazlar. Kederleriyle baş başa kalırlar, Tâli

her zaman insanların yüzünü güldürmez. İnsanların fırtınalı, ızdıraplı, elemli günleri olur. Eş, dost ar - kadaş arar. Onlarla dertleşmek baş başa verip zevk - le konuşmak ister. Güzel vakit geçirmek, milli müzi - ğini, şarklarını dinlemek arzu eder. Bu bir cemiyet hayatı ve tabii ihtiyacıdır. Bu sosyal ihtiyaçla men - faaat ihtiyacı paralel olarak yürür. Topluluklar teşkil etmek, karşılıklı sevki ve saygı medeni hayatta mü - him yer tutar. Gençlerin birbirleriyle muâşeret et - mesi milli terbiyeleri, ananeleri gelenekleri, milli o - yunları, müzik öğrenmesi veya dinlemesi oraya de - vam eden büyüklerden bilginlerden nders alması, fay - dalanması çok lüzumludur. Ara sıra tertip edilecek tarihi, ilmi, ahlâki konuda konferanslar, görüşme - ler tartışmalar insanları maddeten yükselttiği kadar mânende yükseltir. İnsanoğlu kendini bilmek, tanı - mak ve hayatta az veya çok noksanlarını bilip onar - mak zorundadır.

Dağınık iradeleri, avare gönülleri bir yere ge - tirip onlara muayyen bir hedef, bir istikamet vermek derneklerin vazifesidir. Ruhlardaki gizli kuvvetleri, sakın enerjileri tutuşturup faaliyete sokmak lokaller - de olur. Dernekler kutbu gösteren ilham kaynağıdır - lar. Topluma fayda getirecek hazineler bu sayede meydana çıkar.

Kuzey kafkas ve çerkes köylerindeki HACEŞ - ler birer sosyal toplum merkezleri idi. Orta ve ileri yaşlılar, her branştan insanlar geceleri orada top - lanı, görüşürler, ayakta bulunan gençler onları din - ler feyz alırlardı. Haceş bir eğitim yuvası idi. Bu günde öyle. Anadolu köylerinin bir çoklarında bu HACEŞ'ler vardır. Aldığımız haberlere ve mektup - lara göre Eskişehir, Kayseri, Konya ve daha bazı yerlerde birer Kafkas kültür derneği kurmak veya İstanbul'a şube olmak istidat ve hevesleri belirmiş - tir. Önyak olanlar var olsunlar. Yeni açılan Anka - ra Kafkas kültür ve yardımlaşma derneğini şükranla karşılarız.

İstanbul Kafkas Kültür Derneğinin muhtelif fa - sılalarla İstanbul, Eskişehir, Adapazarı, Düzcce ve İz - mirde verdiği sükseli balolardan ilhâm alan Kayseri, Konya, Çorum ve Karabük birer balo vereceklerini modern Kafkas müzik ve danslarına hasret çektik - lerinden mümkünse Dernek folklor ekibinin gönde - rilmesini Dernekten rica ettikleri öğrenilmiştir. Müs bet cevap alacaklarına inanıyoruz. Dernek konus - da hizmetleri geçenleri ve geçmekte olanları hürmet - le hatırlamak, tebrik etmek her vatandaşın bor - cudur. Varolsunlar.

On sekizinci asırda şimali kaskasya

— 7 —

M. Fetgeri ŞÖENU

Asıl faaliyet buradan doğuyordu. Ve 1788 de Kırım havalisi seraskerliği (Başkumandanlığı) ile Kafkasyaya giden Canikli Ali paşa ve kaptanıderya Gazi Hasan paşalar Çerkesyaya ilk Türk askerini götürmüşlerdi. Vakanüvis Ahmet Cevdet paşa tarihinde Çerkeslerin Osmanlı askerlerini ilk defa bu seferde gördüklerini, o zaman suğucuk (Sugveç'u) da su almak bahanesile karaya yanaşan filonun askerlerinden bir çoğunun Çerkesler tarafından esir edildiğini, ordugâhının soyulduğunu, fakat kendilerini gücendirmek korkusuyla hiç mukabele edilmediğini zikrediyor. O zamanki devlet adamlarının, Hilâfet hükümetinin Çerkeslerden beklediği şey: «ÇOCUK VE İHTİYARLARDAN BAŞKA 80 BİN BAŞI ZIRHLI AHENBUŞ CENGÂVER »idi (1).

Bu paşalar İstanbula avdetlerinde müessir oldular. 1781 de Ferruh Ali paşa Çerkezistana ilk Osmanlı paşası olarak Sogucuk muhafızı nasbolundu. Ali Paşa Çerkesleri Türkiye ile beraber yürümeğe ikna etmekle vazifelendirilmişti. En büyük vasıtası para, hediye, nişan, hilat, rütbe ve fermanı. Rekabetlerden faydalanarak ve bin bir ihtiyatla vazifesini görüyordu. 1782 de ANAPA kuruldu. Burası Ferruh Ali paşa elinde Katerinanın Mozdok'una mukabil bir müslüman Misyoner ocağı idi.

Türkiye ve Rusya böyle karşılıklı bir heyecanla çalışıyorlardı. Kuzey Kafkslılar hâlâ dağınık idiler. Fiilen bağımsız cumhurlar istiklâllerini muhafaza ettikleri halde görünüşte devletler münasebetinde Türkiye'ye tâbi sayılmaya başlamışlardı. Türkiye'nin bu metbuiyeti ancak «DEVEDE KULAK» kabilinden olup sahillerde ve kalelerde duyulabiliyordu. Bu metbuiyetin en iyi tarifi Mr. JOZEF KASTAGNE'nin dediği gibi Rumenlerin Papalarla olan münasebetlerinin aynı idi demektedir buluyoruz (2).

Harici kuvvetlerin hiç biri Kuzey Kafkas birliğini istemiyordu. Kendileri ise asırlarla zamandır alıştıkları münferit cumhurluklar tarzını kolay kolay feda edebilecek bir zihniyette ve düşüncede değildi.

1783, on, on bir senelik entrikaların semereleri olarak ilhak edilen Kırım 30 bin bahitsiz Tatarın

kaniyle boyanmış. Potemkin bunların hepsini «İHTİLALCI» diye kılıçtan geçirmişti. Sıra Kafkasın idi. Bunun için de Potemkin amcazadesi Kont Pavlo Potemkini Kafkas askeri kuvvetleri kumandanlığına getirmişti. Bu hadisenin Kafkasyada, hususiyle Çerkesyadaki teesiri pek derindi.

ŞİMALİ KAFKAS VAHDETİ DUYGULARI

Kafkasyanın şimali yavaş yavaş seylap ortasında kalmış bir manzara almıştı. Senelerden beri kuzeyden, güneyden, doğudan... hücum edip duran seylap tecavüzleri onu her tarafından sarıyor ve yavaş yavaş genişlediği de görülüyordu. Günün birinde boğazına kadar çıkacak ve belki boğacaktı.

Gelenekler umumi heyetiyle pek tatsız bir görünüşe bürünmüştü. Kabarday Çerkeslerinin istiklâli. Kırımın ilhâkı. Gürcistanın Çarlık himayesine geçmesi. Terek ve Kuban tahkimleri, Moskof asker birliklerinin doğu Dağıstan akınları, Kabarday prenslerinden bir, ikisinin elde edilmesiyle Mozdok-Tiflis askeri yolunun tesisi. Asetinlerin ve Çeçenlerin hıristiyanlaştırılması, Noğayların imhası... ve sair gibi hadiselerle tehlike her gün bir adım daha ilerliyordu. Kuzey sınırlarında kansız bir gün geçmiyor, her gecenin, kırçal sabahıyla beraber bir tarafta taarruzlar ve mukabeleler görülüyor, dağlar baştan başa daima artan saldırılarla doluyordu. Hazer denizinden Karadenize kadar Terek ve Kuban boylarında Rus taktiğine(tabiyesine) merkezler kuruluyor, büyük bir faaliyetle Kazak istanislâ (kale) ları yapılıyor ve bunlar son derece tahkim ediliyorlardı.

Mozdok'un teessüsü tarihi olan 1763 den 1770 e kadar yedi senede yalnız bu mevkie iskân edilen Dön ve Grebni kazaklarının toplumu bin beş yüz aileyi geçmişti. Bununla kalsa yine pek önemli bir şey olmamış sayılabilirdi. Bunu bir ölçü diye zikrettik. Aynı faaliyet sınırın her noktasında aynı derecede idi. Kubanda, merkez steplerinde, Terek üzerinde daha bir çok kaleler bina edildiği, kazaklar yerleştirildiği gözden kaçmıyordu...

Evet bir insan düşününüz ki dehşetler ortasında

tüyleri ürpermiş, yardım bekliyor. Fakat çevreden gelen cevap feryatlarının aks intibaidan başka bir şey olmuyor. İşte Kafkasyanın kuzeyi bu insanın halinde idi.

Harici tesirler, teşvikler pek fazlaydı. Bir taraftan Kırımın menkûp olmuş Han ve çocukları, diğer taraftan Anapa da yerleşen Osmanlı muhafızı Feruh Ali paşa ve Kuzey Kafkaslılar arasında dolaşan İstanbul elçilerinin, bir üçüncü cepheden Çıldır valisi Süleyman paşanın tahrikleri zaten duyulan şüphelere katmerler ekliyordu. Bu hal ile bütün Kuzey Kafkaslılar daima tetikte bulunuyorlar, kan kokusu etrafı sarıyor, dağlar yerinden oynuyor, halk kıvranıyordu. Fakat memleket biri birinden ayrı cumhurluklar halinde idiler. Gâye bir, hürriyete karşı duyulan aşk bir, göğüslerde kabaran istiklâl imanı biridi. Fakat idari teşkilât ayrı idi. Bu bakımdan hareketlerde birlik yoktu

Hareketlerde vahdet... bu, bir millette, savunulması farz olan mukaddesatın mahfazası olan şahsiyeti demektir. Her hangi bir milletin bir varlık, kendi kendine sahip olmaya liyakatli bir mevcudiyet olabilmesi için bir şahsiyete malik olması ve onu mükemmel idrâk etmesi şarttır. Bir şahsiyet ise bütün uzviyetlerinde, bütün varlığında bir kaynaşma ve bir ahenk bulunan bir vücut demektir. O tek parçadır. Ayrılmağı kabul etmez. Memlekette iman biridi. Fakat o imanın tecelli ettiği uzviyetlerde birlik yoktu. Kafkasya dağlarında, maruz kalınan büyük tehlikeye rağmen, olmayan yalnız bu idi. Bunun yaratılması, başarılması artık farz olmuştu. Çünkü hürriyet ve istiklâli esirgemek kaygısı her tarafta ve her fertte aynı şekilde coşan bir halde idi...

Vakia bu bir kârdı. Çünkü vatanın bağrında yurdun hürriyeti, milletin istiklâli endişesini duymaksızın yaşamak küfrânını gideriyordu. Bu küfran, yani âti hakkında bir endişe duymamak, MONTESQUIEU'nun bir tabiriyle «akacak bir mecra bulamıyan durgun sular gibi kokmak ve kurtlanmak» manasını verir. Bunun aksi milli saadetin bir müjdesi olur. Çünkü hürriyet ve istiklâl bahsinde kaç alevlerle yüreği titreyen her fert mefkûreyi duyan bir kimse demektir. Ve bu umumileştiği her şahsın vicdanında mukaddes bir ateş ile parlamaya başladığı zaman artık mefkûre şahsiyetini almış, cismini bulmuş olur. Bu ateşin sönmesi, bu ateşin kararması vatanda hürriyetin, millette istiklâlin sonsuz bir gece karanlığına yuvarlanmasına denk olur. Çünkü her millet bir mefkûre ile mesut olur. Onu yaratmak ve mukaddesat meyanında korumak milli saadet duyusunun emrettiği bir zarurettir.

Gelecek endişesi, istilâ tehlikeleri Kuzey Kafkaslıları, «durgun sular gibi kokmaya ve kurtlanmaya» bırakmayacaktı. Fakat akacak mecraı ona açmak ve göstermek gerekli idi. Bu mecra, umumi hissiyatın duyduğu gibi ancak siyasi ve idari bir birlikti. Vahdetti. Dağınık kuvvetlerin avlanmasının pek kolay olacağı tecrübe ile sabittir. Nasılki BÜYÜK PETRO dan beri uğranan musibetler hep bu birleşmemezlikten doğuyor. Mefkûre birliği, vahdeti istilâyı geciktiriyordu. Fakat yok edemeyecekti. Onun tahakkukuna mâni olacak kuvvet ancak mefkûrenin üzerinde tecelli ettiği maddenin birleşmesi olabilirdi. Jül Mişele (Jul Michelet) nin dediği gibi, tasavvur ediniz ki karşınızda büyük ve büyüklüğü nisbetinde canlı bir orman var... İçinden içinden rüzgârlarla uğuldayan bir orman ki büyük ve küçük bütün dalları ve kökleri biri birine örülmüş, hepsi birbirine kenetlenmiş... o kadar ki arada ne bir ayrılık, ne de bir küme görülebiliyor. Bu ormana isterse dünyanın bütün fırtınaları, boraları çarpsın. onu söküp yıkabilir mi? İşte şahsiyetleşmiş, benliğine sahip olmuş millet budur. Kendi hakkını, kendi varlığını, imanını kılıcıyla korumağa azmeden kudretli milli şahsiyet budur. Bu benlik kudreti önünde eğilmeyecek kimdir? kimin kuvveti yetişir? o kayalara çarpmış deniz dalgaları gibi binbir parça olup erimeye mahkûmdur.

Bütün Kuzey Kafkaslılar da takdir etmiyor değildi. Henüz tebellür edememiş bir his halinde de olsa derinden derine bir yürek titremesi gibi duyuyorlardı. Fakat bu duygunun maddeten ve birden bire tahakkukuna imkân yoktu. Ruhları yaratan uzun mâzi ve mâzinin dokuduğu idari örgü buna mani idi. Kuzey Kafkasyanın bütün dallarının birbirine yanaşmasına rağmen ayrılık hâlâ bütün teferruatıyla yaşıyordu. Çok geçmedi Bir kurtarıcı, dağların faziletli sinesinden, bulutlar arasında parlayan bir kervan gören yıldız nuriyle doğuverdi ve Kuzey Kafkaslılara hitap etti: «EY KUZHEY KAFKASLILAR, BİRLEŞİNİZ... KALPLERİNİZİ TEMİZLEYİNİZ, BİRBİRLERİNİZİ SEVİNİZ. UNUTMAYINIZ Kİ YAYLADA YALNIZ YATAN, KURLARA, ÇAKALLARA GIDA OLUR»

Bütün dağlar bununla inledi. Bütün dağ halkı bunu dinledi. İşte bu mürşid UŞURMAN, yani ŞEYH MANSUR idi...

(1) Cevdet tarihi C. 3, S. 162

(2) J. Castagné: —Russie Slave et Russie Turque. (Extrait de la revue du Monde Musulman) 1923 P 72.

Bir makale dolayısıyla :

Sovyet Rusyada Milliyet anlayışı

Sefer BERZEG

Sovyet Rusya, Kuzey Kafkasyayı nüfus bakımından olduğu gibi dil ve kültür bakımından da Ruslaştırmaya bütün imkânlarıyla çalışıyor. Bu konuda Moskovada çıkan LİTE RATURNAYA GAZETA (edebi gazete) nin 17 Kasım 1961 tarihli nüshasındaki (Millî Egoizm ve Milli Hisler) başlıklı makale bilhassa dikkati çekmiştir. (1)

Gazete Kuzey Kafkasyalı şairlerden Resul Hamzatov ve A. Muttalıbov'un birer şiirini ele alarak kendi görüşüne göre tahlil ve tenkit ediyor. Hamzatov bahis konusu şiirinde, Moskova'lı bir Rus kızı ile evlenen ve doğan kız çocuğuna Rusça Maşa adını takan bir Dağıstanlıyı anlatıyor ki bu belkide şairin bizzat kendisidir. Küçük kız babasının lisanından bihaber, tam bir Rus gibi yetiştiriliyor. Gazete Hamzatov'un şiiri hakkında şu mütaleayı ileri sürüyor:

(Millî hisler konusunda en doğru düşünce, yukardaki şiirde beyan olunan misal olup; bu misal bütün Kuzey Kafkaslılara örnek olmalıdır.)

Literaturnaya Gazeta, esasen Sovyet hükümetinin bir (kiralık şairi) durumunda olan Hamzatov'u elbetteki methedecektir. O Hamzatov ki Kafkasya kan içinde yüzer, Irkdaşları Ana Vatanlarından təcir edilirken Komünist partisinin siparişi ile Rusya'yı öven şiirler yazmıştır. Birkaç milyon nüfusu olan Kuzey Kafkasya'dan elbette Hamzatov gibi, Stalski gibi bir kaç komünist uşağı şair ve edip çıkacaktır. Kafkasya hesabına memnun olunacak noktadır ki O'nun gibiler vatandaşları arasında asla itibar görmemektedirler. Nitekim Hamzatov'da Ruslardan çeşitli nişanlar, mükâfatlar aldığı halde vatandaşları arasında daima hor görülmüştür. (2)

Gzetede yine Kuzey Kafkasyalı şairlerden A. Muttalıbov'un (Ana dil) adlı bir şiiri varki konusu şudur:

Dağıstan'da misafirlerini ağırlayan bir ev sahibi misafirleriyle ana dilinde konuşurken bir ara kızına dönerek Rusça hitap ediyor. Lakin aile içinde sadece Anadil'in kullanılması gerektiğini düşünen misafirleri bu hal kızdırıyor ve gücendiriyor. Gazete misafirlerin durumunu, Millî Şövenizme ve Milli Egoizme bir misal olarak gösteriyor ve şöyle diyor: (Kuzey Kafkasya halkı, mevcudiyetlerini ve refahlarını Eski Kardeşleri Büyük Rus Halkına borçludur. Kuzey Kafkasya yazarları Milli Muhafazakârlıktan, yani kendi zümresine münhasır kalmaktan şiddetle kaçınılmalıdır. Kendi kültürlerini USSR (Sovyet) halkınıninkine daha fazla yaklaştırmaları en iyi yol -

dur. Bu yazarlar, hala geçmiş günlerden kalma bir atmosfer içerisinde yaşıyorlar.)

Kuzey Kafkasyalılar mevcudiyet ve refahlarını (Eski Kardeşleri) Büyük Rus Halkına borçlu imişler. İşte yüzüzlüğün bu derecesini ancak Sovyet Rusya yapabilir. Rusya olmasaydı Türkiye'de, Balkanlarda, Suriye ve Yemen çöllerinde ve daha bir çok ülkelerde bazıları yalnız bir mezarlıktan ibaret kalmış, harap ve münzevi Kafkas köyleri bulunmayacaktı. Kafkasya milyonlarca evlâdını, maddi ve manevi bir çok değerlerini hicret yollarında kaybetmeyecekti. Rusya'nın bu büyük iyiliklerinden (!) nasibini alan milletler hiçte az değildir ve bu milletler bu büyük borcu Rusya'ya bir gün aynı tarzda ödeyeceklerdir.

Her insanın, her milletin anadilinde konuşmak istemesi en tabii bir haktır. Sovyet Rusya, bir yandan insan haklarının müdafii, ve milli haklara riayetkâr olduğunu iddia ederken, bir yandan da milletlerin bu en tabii haklarını dahi ellerinden almaya çalışıyor. Bir insan anadilini konuşur, bir yazar millî tarihini işlerse (Şövenist) ve (Millî egoist) oluyor.

Fakat artık Sovyet cennetinin ve Sovyetlerin millî siyasetinin iç yüzü bütün dünyaca anlaşılmıştır. Bütün Rus mahkûmu milletler gibi. Kafkasya da maddi ve manevi baskılar altında ezilmektedir. Hic rettekilerde aynı şekilde çeşitli milletlerin kültürel ve siyasi baskısı altında bulunuyorlar. Aralarından mecburen dilini, soyunu kaybedenler çıkıyor. Bütün bunlara rağmen ortada bir hakikat varki Kafkasya yaşamakta devam ediyor. Çünkü artık Kafkasya sadece bir Ülke adı değildir. Dünyanın çeşitli ülkelerinde yaşayan bütün Kafkaslıların ruhlarında yaşayıp gittikçe gelişen bir idealdir.

(1) Bu makale «Problems The Peoples Of The USSR» dergisinin 12 nci sayısında kısmen neşir ve tenkit edilmiştir. Bu yazıdan biz de geniş ölçüde faydalandık.

(2) Kuzey Kafkasya Edebiyatının Sovyet Devrindeki Durumu, Ramazan Karça, Yeni Kafkas Dergisi No.: 28

EK: Tırnak (mutterize) içindeki yazılar «Problems The Peoples of The USSR» dergisindeki yazının tercümesidir. Tırnak dışındaki yazılar yazarın ihtisasıdır.

Yeni Kafkas

Kaytsuk ve canavarı (*)

Çeviren: Kundeyt ŞURDUM

Eskiden bir NART köyünde ihtiyar bir adam-
la ihtiyar karşı yaşamış. Kadın öyle kavgacı imiş ki
komşuları bile onun cırtlak sesini duydular mı he-
men sus pus olur, kaçacak delik ararlarmış. Koca -
sını da tirtir titretirmiş. Talihsiz ihtiyar, bırak kar-
şılık vermeyi, yanında bir kelime söylemekten çekir-
nirmiş... Dayak da yermiş boyuna. Çokluk öyle o-
lurmuş ki, akşam ağzına bir lokma koymadan dışar-
da gevelemek zorunda kalmış.

Sonunda ihtiyar bu hayata dayanamaz olmuş
ve karısını temelli bırakmağa karar vermiş. Dağlar
aşmış, sık ormanlar geçmiş, sonunda bir derin çu-
kura erişmiş. Çukurun ağzı darmış da aşağı doğru
genişliyormuş, öyle karanlık, öyle karanlıkmiş ki di-
bini görmek mümkün değilmiş. Birden ihtiyarın ak-
lına bir şey gelmiş, sevinçle: «EH, ARTIK BAŞI-
MIN BELÂSINDAN HEPTEN KURTULURUM»
diye düşünmüş. Hiç vakit yitirmeden evine dönmüş
Bir az soluk alıp huysuz karısına: «BİLİYOR MU-
SUN, SEVGİLİ KARICIĞIM BUGÜN BİR ÇU-
KUR BULDUM, BÖYLESİ İLGİNÇ BİR ŞEY,
BEN ÖMRÜMDE GÖRMEDİM. ÇUKUR DE-
RİN Mİ DERİN, GENİŞ Mİ GENİŞ DİBİNDE
DÜŞÜNEMİYECEĞİN HAZİNELER YATİYOR.
NELER YOK Kİ ORADA! DONDUM KALDIM.
GÖZÜMÜ AYIRAMADIM BİR TÜRLÜ. NE YA-
ZIK AŞAĞIYA INMEK İÇİN BİR İP YOKTU
YANIMDA» «HAY SERSEM» diye haykırarak ko-
cakarı. «DEMİNDEN BERİ DAHA YENİ SÖY-
LÜYORSUN BANA BUNU. SEN BURADA VA-
KİT YİTİRİRKEN BAŞKALARI ÖĞRENİVE-
RİRLER HAZİNEYİ, BİZEDE KARŞIDAN BAK-
MAK DÜŞER. YARIN SABAH ERKENDEN BİR
İP BİRDE ÇUVAL ALIP ORMANA GİDERİZ.»
Daha ortalık ağırırken çıkmışlar yola. Uzun bir ip,
biraz da yolluk bir şey almışlarmış yanlarına.

Onlardan önce diğer biri gider de hazineyi alır
diye korkusundan ihtiyar kadın, kocasına «HADİ
ÇABUK ACELE ET BİRAZ» diye sıkıştırmış ko-
casını.

Çukura eriştikleri vakit adam aşağıya kendisi

inecekmiş gibi ipi beline bağlamış. Kocakarı onu hız-
la bir kenara itip demiş ki «BÖYLE ÖNEMLİ BİR
İŞİ SENİN GİBİ BİR APTALA BIRAKIR MIYIM
BEN.»

Çabucak beline ipi dolamış öbür ucunu ihtiyar
adama vermiş homurdana homurdana aşağıya in-
miş. İhtiyar da bunu bekliyormuş zaten. Kocakarı-
nın ardından ipi alıp çabucak eve koşmuş. Mutlu-
luğuna bir türlü inanamıyormuş.

Aaradan daha bir ay geçmemişti. K U Y T-
S U K bir gün ormana ava gitmiş, birden bire iç-
ler acısı bir ağlama duymuş, sesin geldiği yöne yürü-
yüp çukura varmış. Dibinde biri oturmuş aei acı sız-
lanıyormuş.

«VAY VAY VAH ÖLDÜRÜYÖRLAR BE-
Nİ. DAYANAMIYORUM ARTIK, KİMSE YOK
MU BENİ KURTARACAK? KİMSE YOK MU
ACIYAN.»

KUYTSUK'un yüreği pek merhametliymiş.
Hiç düşünmeden ne olur ne olmaz diye hep yanında
taşıdığı uzun bir ipi çukura sarkıtıp seslenmiş. «SI-
KI TUTUN ZAVALLI YARATIK, ŞİMDİ ÇIKA-
RIRIM SENİ!» Karanlıkta seçilmeyen canlı; ipe
sarılmış. KUYTSUK, bu ağır yükü çekebilmek için
bütün gücünü kullanmak zorunda kalmış. İpin so-
nuna gelince dehşetinden donmuş kalmış. Çukurun
ağzında, koskocaman bir canavar ateş saçan gözle-
riyle belirmiş... KUYTSUK uzun zaman ağzını açıp
bir şey söyleyememiş.

Canavar sa boylu boyuna toprağa uzanmış.
Sıtmaya tutulmuş gibi tir tir titremiş. Dereler gibi
göz yaşı döküyormuş. KAYTSUK kendini toparla-
yıp canavara sormuş «EY SÖYLE BAKALIM.
KİM KORKUTTU SENİ BÖYLE, BÖYLE ACI
ACI NE AĞLARSIN!»

«BU ÇUKURDA DOĞDUM BEN. BU ÇU-
KURDA GEÇTİ ÖMRÜM ORAYI BIRAKACA-
ĞIMI AKLIMDAN BİLE GEÇİRMEZDİM. FA-
KAT GÜNÜN BİRİNDE ŞU KOCA CADİ DÜŞ-
TÜ İÇERİ. O GÜNDEN SONRA HAYATIM ZİN-
DAN OLDU. ÖYLE DÖĞDÜKÇE BENİ, YARA

SIZ, BERESİZ BİR YERİM KALMADI VÜCU -
DUMDA. HELE KOPASICA DİLİ. BİR SANİYE
DURMADI. SEN YARDIMA GELMESEYDİN
SONUNDA BENİ YUTACAKTI SANIRIM. İYİ -
LİĞİNE KARŞILIK DİLE BENDEN, NE İSTER -
SEN YAPARIM.»

KUYTSUK; «BİR İSTEĞİM YOK. GÜNÜN
BİRİNDE OLURSA, ARAR BULURUM SENİ»
 demiş. Canavarı bile kaçırta kocakarıyı «ÇUKUR-
DAN ÇIKARMAK DEĞMEZ» diye çekip gitmiş.

Bu arada ihtiyar adam huysuz karısına acı-
mış, belki çukurda aklı başına gelmiştir diye gidip
şunu ç:karayım demiş. Tam canavar KUYTSUK'a
derdini dökerken ormana varmış, bir çalığın ardı-
na gizlenip her şeyi duymuş. Canavarı bile kaçırta
aman iyiki onu çukurdan çıkarmamışım, diye dü -
şünüp hızla evine dönmüş. Canavar sa yuvası olan
çukura gayri dönmek istememiş. O günden sonra
yer yüzünde yaşamaya başlamış. Dert olmuş insan-
ların başına. Bir zaman sonra KUYTSUK'un köyün-
den geçen bir ırmağa canavar set çekmiş. İnsanlar
susuzluktan bitmiş, hayvanlar telef olmağa başla -
mış. Bir kuyu kazılmış ya içinde hemen hemen hiç
su yokmuş.

NART'ların hayatı artık dayanılmaz hale ge-
lince canavarla savaşa bir ordu çıkarmışlar. Fakat
korkunç canavar hemen hemen bütün savaşıları öl
dürmüş. Köy gene susuzmuş. KUYTSUK «BİR Gİ-
DİP GÖREYİM ŞU CANAVARI. BELKİ HAL -
LEDERİM İŞİ» demiş. Bazı kimseler «ÇOK İYİ
OLUR» diye sevinçlerinden bağırılmışlar, bazıları ise
iyi bir sonuç elde edileceğine inanmıyorlarmış.
«KUYTSUK NASIL OLURDA BİR CANAVARI
ZORLAYABİLİR?»

Fakat KUYTSUK geçirmiş yayını omuzuna, kıl-
ıcını alıp düşmüş yola... Canavar, kendisini çaça-
ron kocakarının elinden kurtaran adamı hemen ta-
nımış. İsteğine uyup suyu bırakmış. Bu Narta, her
isteğini yapacağına söz vermişti ya. Ve nehir tekrar
gürül gürül akıp insanlara, hayvanlara hayat ve
neş'e vermeye başlamış.

NART köyünün sakinleri büyük bir SANO -
İÇME GÜNÜ hazırlamışlar. Kurtarıcı KUYTSUK
şerefine beyaz SANO dolu bir çok boynuz boşaltıl-
mış... Canavar nehir boyunca gitmiş yakındaki baş-
ka bir köyün suyunu kesmiş.

O yaz sıcakmış, Hayvanlar, insanlar susuzluk-
tan inim inim inlermiş, kızgın güneşin altında son-

ları yakınmış. KUYTSUK'un haberi onların köyü-
ne de gelmiş En saygı değer yaşlılar, KUYTSUK'a
gidip yardım dilemişler. Acılarına dayanamamış
KUYTSUK «YA SİZİ BU İŞKENCELİ ÖLÜMDE
KURTARIRIM YA DA BEN ÖLÜRÜM» demiş.

İkinci defa canavarın yanına varmış. Nehrin yo-
lunu açması için konuşmuş. Canavar: «DİLEĞİNİ
YERİNE GETİRİP BU YERDEN GİDİRRUM
AMA ŞUNU İYİ BİL Kİ ÜÇÜNCÜ DEFA GE -
LİRSEN İSTEDİĞİNİ YAPMAM. ÜSTELİK YU-
TARIM SENİ. ÇEKİLMEZ OLDUN SEN DE»
Dertten kurtulan köy KUYTSUK'u büyük bir saygı
ile karşılamış, sevinçleri sonsuzmuş. Kurtarıcının
şerefine geec gündüz şenlikler yapılmış, fıçı fıçı SA-
NO içilmiş...

Canavar sa biraz daha gitmiş nehir boyunca.
Nehrin yatağına girip suyun yolunu kesmiş. Üçüncü
bir köy de susuz kalmış. O vakitler artık NART
ülkesinde KUYTSUK'un iki köyü ölümden kurtar-
dığını iştirmeyen kalmamışmış.

Gene bir çok kişi gelmiş yalvarmışlar. «Cana-
var bizim de suyumuzu kesti. İki haftadan beri bir
yudum suyumuz yok, ölüyor çocuklarımız susuzluk-
tan. Kadınların, ihtiyarların hali dayanılır gibi de-
ğil. Yardım et bize, Kurtar bizi KUYTSUK, ölüp
gideceğiz yoksa... O vakit KUYTSUK kendi kendine:
«BEN TEKRAR CANAVARA GİDERSEM
İSTEDİĞİMİ YAPMAYACAK. ÜSTELİK YUTA-
CAK BENİ. FAKAT ELİMDEN BİR ŞEYLER
GELMEZSE BÜTÜN KÖY YOK OLACAK» peki
deyip canavara yollanmış ...

Canavar nehir yatağına uzanmış kimseye bir
damla su bırakmıyormuş. Taa uzaktan KUYTSUK'u
görmüş: «GENE Mİ BURDASIN. SANA ÜÇÜNCÜ
DEFA GELİRSEN İSTEDİĞİNİ YAPMAM. ÜS -
TELİK YUTARIM SENİ DEMEDİM Mİ?» diye
bağırılmış. «YOK, YOK» diye karşılık vermiş KUYT-
SUK.. «BU DEFA BİR ŞEY İSTEMEYE GEL -
MEDİM... İKİ DEFA DA DİLEDİĞİMİ YAPTI-
ĞIN İÇİN TEŞEKKÜR ETMEĞE, SONRA KO-
CAKARININ ÇUKURDAN ÇIKTIĞINI, SENİ
ARADIĞINI SÖYLEMEĞE GELDİM.»

KUYTSUK gözünü bir kere kırpmaya dek ca-
navar dehşetinden öyle bir sıçramış ki havaya bu -
lutlara girip sıra dağların ardına kaybolmuş. O gün-
den beri NART ÜLKESİNDE bir daha görünme -
miş

(*) Der blanke Schild. Verlag kultur und Fort -
schrift. Berlin, 1958...

Kuzey Kafkasya Bibliyografyası

Son iki asırda Kuzey Kafkasyalılar ve Çerkeslerin etnografisi ve tarihi hakkında gerek Avrupada Amerikada ve gerekse Rusya ve Kafkasyada muhtelif dillerde yüzlerce eser basılmış ve bu konuda bir azda Orta doğuda (Türkiye, Suriye, Ürdün, Mısır) bazı eslrer yayınlanmıştır.

Aldığımız bir çok istek mektupları üzerine 1918-19 da İstanbulda Milli Ajans Müdürü bulunan kıymetli hemşehimiz merhum Hüseyin Tosun Şaplı tarafından bir kısım derlenip İstanbul Şimali Kafkas cemiyetinin 1919 da Fransızca olarak yayınladığı «BIBLIOGRAPHIE DE LA CAUCASIE» eserin den faydalanarak hemşerilerimize sunmağı uygun bulduk. Geç te olsa arzularını yerine getirdiğimiz den sevinçteyiz.

Yeni Kafkas

— A —

- ABANZY. — Kransnaya Cherkassia No. 190. Cherkassk. 1940
- ABİCH, H. — Sur les derniers tremblements de terre dans la Perse septentrionale et dans le Caucase. (Bull Phys. math. T. XIV. 1855).
- ABİCH, GERMAIN. — Extrait d'une lettre a M. Fritzsche sur son voyage au Daghestan. (Bull. de l'Acad. T. II. et Mél. phys. et chim. T. IV. 1860)
- ABİCH, H. — Sur la structure et la géologie de Daghestan (Mem. acad. imp. des sciences de Pétersburg 1862)
- ABİCH. — Ueber die Naphta-Bezirke des Nord-westlichen Kaukasus Moscou. 1867.
- ABİCH, H. — Travaux de L'académicien russe Abiche au Caucase. (Annales des voyages 1867 Juillet T. 3.).
- ABİCH — Etudes sur les glaciers actuels et anciens du Caucase, Tiflis. 1870 Aus Kau Kasic-hen Laendera Wien. 1896
- ABİCH — HERMANN et ERNEST FAVRES — Recherches géologiques dan la partie Centrale du Caucase 1875.
- ABERCROMBY. — A Trip through the Eastern Caucasus. London. 1889. - Description of Derbend and the Famous Walls.
- ABOU-EL-CASSİM. — Des peuples de Caucase et des pays au nord de la mer noir et de la mer Caspienne, dans le dixieme siecle, ou voyage d'Abou - el - Cassim, Par M.C. d'Ohisson Paris 1828.
- ABOULFEDA. — Prince de Hahat au Liban (1312 -31). — Géographie, traduite de l'Arabe on français et accompagnée de notes et d'éclaircissements, par M. Reinaud. T.I. introduction générale a la géographie des orientaux, avec 3 planches, T. II, La traduction du texte Arabe, Paris. 1848. — Abulfedae opus geographicum ex arabico latinum fecit Jacobus Reiske. Buesching's Magasin B. IV. Hambourg. 1770, Trad latin avec le texte arabe par Terdin. Gottinge 1835.
- ALBERT. Montémont — Voyage en Russie. St. Pétersburg, Moscou, la Baltique, Odessa, Sebastopol, le CAUCASE etc. Par Thomas et Lyal. Paris 1854.
- ALBERT. Montémont — Voyage au Caucase, en Crimée et en CIRCASSIE par Gamba, Demidoff et Dubois de Mont - Péreux. Paris 1854.
- ALBOV. N.M. — Etnograficheskie nabludeniya v Abkhazii. Zhivaya starino No. 3 1893.
- ALBRECHT. Prinz von Preussen — Im Kaukasus 1852 (30) kolor, Taf. und 2 karten Atlas von 10 kolor. Taf.
- ALBRECHT. — Uberland and meer 1911 - Die Tcherkess in Deutschland.
- ANÇOK. İsa — Kafkasyada adigeler. Halep. 1937.
- AKADEMIA — Kabardinsky folklor. Moscow - Leningrad. 1936.
- APSOUA, Simon — L'instruction parmi les Montagnads du Caucase «L» école du Kouban»
- ARRİEN, FLAVİUS — Péeiple du Pont - Euxin (Ethnographie des peuples qui l'habitent et géographie, Remarquable par la clarté et meme par l'élégance des descriptions, II siecle).
- ARRİEN — Guerre contre le Parthes.
- ARRİEN — Expédition contre les Alains (1754 - 1757). Les oeuvres de Arrien sont editées par WESTEİN.
- P. Chaussard a traduit quelques oeuvres: 1802.
- BAER. Theophile - Siegfried — De muro Caucaseo. Cumtabula aeri incisa. Tractus orientalis Caucasicum vestigiis muri veteris in es ducti, descriptus demiae Imperialis scientiarum Petropolitane T.I. p 425-463 (tot. 14 vol.)
- BAER. — De Cimmeris. Commetarü Academiae I. scientiarum Petropolitanae, 1727. T. II.
- BAER. — Conversiones rerum seycticarum temporibus Mithrydatis Magny et paulo post Mithry -

- datem, Commentariū... T.V.
- BAER, Ch. Ern. — Das Manutsch - Thel und der Manytch Fluss (Bull. Phys. Math, T. XV).
- BAER — Eine alte Abbildung der Ruinen von Mad-schar St, Petersburg 1841.
- BPST — Sovenir de deux missions au Caucase. Paris 1886.
- BARBARO, Josaphat ou Josafe. Viaggio (1473-74) di J. Barbaro, ambasciat. della Repub. di Venezia. alla Tana et in Persia. Venezia 1543. dans la collection de Ramusio T.2, edit. de 1574.
- BAUMGARTEN, G. sächsisch. Oberleutnant und adjudant-Sechzig Jahre des Kaukasischen Kri-egs. mit besonderer Berücksichtigung des Feld-zuges im Daghestan, 1839. Nach dem russis-chen bearbeitet. Leipzig 1861.
- BAYE. (baron de) — Au nord et au sud de la cha-ine du Caucase-Paris 1899.
- BAYERN, Frédéric — Contribution a l'archeologie du Caucase, Lyon 1882.
- BECKER. — Reise nach dem Kaukasus. Moskau 1868.
- BECKER. — Reise nach Derbent. Moskau 1869.
- BECKER — Reise nacy Mangyschlak, Moskau 1870.
- BELANGER, Ch. — Voyages aux Indes orientales par le nord de L'Europe, les provinces du Ca-ucase, la Georgia, L'Arménie et la Perse en 1826-1829. Paris. 1838, Atlas Zoologiques, 40 planches 2 vol.
- BELL, JAM. STAN. — Journal of a residence in CIRCASSIA during the years 1837-1839. Londres 1840. 2 V.
- BELL, JAM. STAN. — id. traduit de l'Anglais par Vivien. Paris 1841. 2 Vol.
(Traduit en Allemand et en Danois)
- BELL, JOHN — Explorations scientifiques du Ca-ucase. 1714.
- BENCKENDORF, (Comte) — Souvenir intime d'une Campagne au Caucase, pendant l'été de l'année 1854. Paris. Commandant d'une armée contre Schamil, 2 fois blessé, écrit ce livre intéressant, et tres rare.
- BERGERON, Pierre — Voir chapitre «Recueils»
- BERGSTRAESSER, C. — Mitteilungen über die Verbindung Caspischen mit dem Schwarzen Meere, Wisbaden 1861, mit einer karte.
- BERGSTRAESSER, C. — Di la réunion de la mer Caspienne a la mer Noire. Paris. 1861, avec une Carte. Extrait des Nouvelles Annales des voya-ge, 1860 novambre et décembre.
- BERKUK, General İsmail — Tarihte Kafkasya. İs-tanbul. 1958.
- BERNOVILLE, S. — Abkhazia V geograficheskome etnograficheskome i ekonomicheskome, 1923 Sukhumi.
- HESSE, JEAN CH. de — Voyage en Crimée, au Caucase en Géorgie, en Arménie, en Asie Mi-neure et a Constantinople en 1829-1830, Paris 1838.
- BGAZHBA, Kh.S : Ocherki po abkhazkoi literature Sukhumi 1940
- BELIND, C. — Russland Herrschaftsplane und se-ine Kaukasischen Kriege. London. 1860.
- BOCAGE, V.A. BARBIE DU — Rapport fait a la Société géographique sur l'ouvrage intitulé «Lett-re sur le Caucase et la Crimée par M. Gilles» Paris 1860
- BODENSTEDT, FR. — Die Voelker des Kauka-sus und ihre Freiheitskämpfe gegen die Rus-sen. 2 vol. Frankfurt am Mein 1848.
- BODENSTEDT, FR. — 2 Ausgabe. 1849.
- BODENSTEDT, FR. — 2 durch eine Amhandlung ueber die orientalische Frage vermehrte Auf-lage. Berlin 1855.
- BODENSTEDT, FR. — Les peuples du Caucase et leur guerre d'indépendance contre la Russie, Traduit par Le perinoe E. de Salm-Kyrburg Paris 1859.
- BODENSTEDT FR. — Tausend und Ein Tag im Orient (le Caucase et les contrées transcau-casiennes). Berlin 1850.
- BODENSTADT FR. — 2e Aufl. 1854.
- BODENSTADT FR. — 3e Aufl. 1859
- BOUELU, ANDRE »Caucase« Paris 1951
- BROSSET. — Souvenir d'un officier avant servi dans le Caucase.
- BROSSET. — Voyages archéologique 8 repperts
- BROSSET — Rapport sur un recueil de documents historiques publiés par la commission archéog-raphique du Caucase. Bull de l. acad. T. XII: Mém. Asiat. T.V.
- BROSSET, MARIE - FELICITE — Quelques re-marques sur le livre du docteur Koch: Reise durch Russland nach dem Kaukasischen İsth-mus in den jahren 1836-38 Paris 1847
- BURBAUN, CHRISTIAN — Explorations scien-tifiques du Caucase. 1724.
- BYHAM, ARTHUR — La civilisation Caucasi-enne. Paris. 1936.

(Devamı var)

VECİZELER

★ Akıllıca evlenmek isteyen; kendi dengiyle evlenmelidir.

★ Sözü'nün dinlenmediğini gördüğün zaman beyhude yere konuşma. Çünkü kendi kıymetini düşürsün.

SADI

★ Sözü'nün en güzeli; söyleyenin doğru olarak söylendiği ve işitenin de istifade ettiği sözdür.

ARISTO

★ Aklı selimin insanlara yüklediği ilk vazife; insanların kendi kendilerini bilmesini öğrenmeleridir.

LA FONTAİNE

★ Esir; bir kişinin kuludur. Haris bir kimse ise; istifade edebileceği insanların hepsinin kuludur.

★ Mevki ekseriya insanın gözünü karartır. İnsanlığını unutturur. Mevki sahibi olduğu halde insanîyetini muhafaza eden, ne büyük adamdır.

TARİHTE BUGÜNLER

- 8.Ocak.1961 Cihan Pehlivanı Yaşar Doğu Anka - da öldü.
19. » .1931 Mütefekkir ve Yazar M. Fetgeri Şö - enu İstanbulda öldü.
22. » .1517 Mısır Osmanlı ordusu tarafından zaptedildi ve oradaki Çerkes sul - tanlığına son verildi.
- 4.Şubat.1871 Kuzey Kafkas Kahramanı Şeyh Şamil Medinede vefat etti.
6. » 1946 Kahraman general Kılıç Girey Ko - münistler tarafından idam edildi
10. » .1947 Bestekâr Muhlis Sabahattin İstan - bulda vefat etti.
23. » .1944 Rus komünistleri tarafından Kuzey Kafkaslıların büyük bir kısmı Si - beryaya sürüldü.
- 1.Mart.1811 Kavalalı Mehmet Ali paşa Çerkes bey'lerini Kahire kalesine ziyafete çağırıp imha etti.
4. » .1936 Mısır Çerkes kardeşlik cemiyeti reisi Abdülhamit Khuştoka vefat etti.
6. » 1920 Edip Ömer Seyfettin Hatko İstanbul - da vefat etti.
17. » 1944 Kuzey Kafkas istiklâl savaşına katılan Türk ordusu Tümen kumandanların - dan Albay Süleyman İzzet Tsey İs - tanbulda öldü.
24. » 1941 Profesör Aziz Meker İstanbulda ve - fat etti.
25. » 1382 Mısır Çerkes devletinin kurulması
26. » 1961 Profesör Ahmet Nabi Magoma Mü - nihte öldü.

Kafkasyalıların Medeniyeti

— 3 —

Çeviren : Vahit CANBEK

Arthur BYHAN
Hamburg Etnoğrafya müzesi Müdürü

Vaktiyle Çerkesler; Tatar ve Ruslarla daima harp halinde bulunurlarken, umumiyetle, tahkim edilmiş köylerde yaşıyorlardı. Kırk, elliye yakın ev ile bir daire teşkil ediyorlar ve bunların ortasında sürüler ve silahı olmayanlar geceleri barınıyorlardı. Orta KUBAN'da Temirgoy (Kemirkvehe) havalisin deki köyler arası toprakla örtülmüş, üç metre yüksekliğindeki çift kazık tahkimatı ile çevriliydiler ve silâhlılar (muharipler) bu duvarın gerisinde yer alıyorlardı. Bir saman yahut ot çatı iç tarafı boydan boya kaplıyor ve onun altına sürü ve ziraat aletleri yerleştiriliyordu. Takviye edilmiş duvarı kateden dar giriş kapısı tahta bloklardan ve iki tekerlekli arabalardan teşekkül ediyordu. Köylüler tarlaların etrafında buna benzer tahkimât inşa ediyorlardı. Sadece kazıkların yerini çitler alıyordu. Çobanlar, dört destek üzerine 8 metre yüksekliğe ulaşan gözetleme kuleleri kuruyorlar, yukarıdan ufki direkler (tüneler) üzerinde muharipler yer alıyorlardı.

Çerkesler; yağma ve savaş seferleri esnasında, muhtemel olarak komşu Tatarlardan görerek adıkları çadırlar da kullanıyorlar. En basit çadırlar yukarıda bağlanmış ve eğri olarak yerleştirilmiş iki sırtıktan ve onlar üzerine geriilmiş iki sırtık üzerine gene gerilmiş kumaş parçaları ve geliş güzel ağaçlara bağlanmış germe iplerinden ibaretti. İyi cinsten yapılmış çadırlar kubbe şeklinde yapılmış olup, Tatar-Mogol çadırları şeklinde idiler: iç tarafı örme hasır veya kumaşla kaplı olup, yukarıda duman için bir deliğe malikti. Ve muhtemel olarak (dışarının keçe kısımlarıyla içlerinin saz, yahut kumaş örgüsü arasına) dahili bir kafesi vardı. Çatı, iç Asyanın çadırı gibi sağlam bir kafese sahipti.

İKTİSAT — Son zamanlara kadar Abkhazlar, iklimin müsait olmayan, netice olarak hayvanların küçük boy olmalarına rağmen, başlıca hayvan yetiştiricilikle iştigal ederlerdi. Çobanlar sürüleri ile beraber meradan meraya uzun yolculuklara girişirler ve kendileriyle beraber götürdükleri örme kulubelerini oralara kuruyorlardı. Bugün toprağın işlenmesi hâkim durumdadır. Başlıca mahsul mısırdır. Vakti-

le darı idi. Buğday az yetiştirilir. Başkaca: bakla, keçi, büyük baş hayvan ve at yetiştirmekle uğraşırlar. Atları Arab kan olup, Abkhazyanın atlarından daha büyük ve kuvvetlidir. Mukavemetleri ve güzellikleri meşhurdur. Daha ziyade toprakla iştigal eden diğer Çerkesler Ruslarla savaşları sırasında bu işi bırakırlar. Bir araziye toprak ekmek istedikleri zaman onu açarlar, (otlak ve çayırda, ilk baharda olduğu gibi) ot yakarlar, sonra sürerler ve onun üzerinden süpürge ile tırmıkla (sivri uçlu tırmıkla değil) geçerler. Az zaman var ki, tarlalar gübrelenemiyor. Bir köyün civarında toprak tükendiği zaman onlar kulübe'lerini söküyor ve başka bir yerde kuruyorlardı ki bu durum: ekmek (tane), su yahut at değirmenlerinde öğütüldüğü ve darı sarkaçlı bir döğen vasıtasıyla (Finlandiya da kullanıldığı gibi) el değirmeninde kabuğu çıkarılıp ve gene kadınların kullandığı bir el değirmeninde öğütüldüğü zamana kadar, devam etti.

Burada; Abkhazyada olduğu gibi, çok arı yetiştirilir. Kovanlar; bizimkilerine benzerler. Onlar ihlamur kabuğuna oyulmuşlar, yahut saz ve dalları ile örtülmüşler ve inek tezeği ile sıvanmışlardır. Her kovanın üzerine, yağmurdan muhafaza için, kalın bir başak konulur. Uçan arı sürüsü (oğul) bir sırtık ucuna bağlanmış örme bir şapka ile yakalanır. Kovanlar alçak dağlardaki ormanlara, temmuz ve ağustos aylarında yerleştirilir, diğer zamanlarda köy civarındadırlar.

Kadınlar; dağ halkının işleriyle meşguldurlar. Bununla beraber, Abkhazlarda, erkekler tarlalarda, bağlarda, bahçelerde ve diğer işlerde onlara yardımcıdırlar. Kadınlar diğer işler meyhanında maroken (Tsuç) denilen kemerler, pabuç, yatak örtüleri ve

sairede kullanılan meşini hazırlarlar. Erkekler tahta ve kemikten kapar, aletler kaşıklar yontarlar ve tek bir odun blokundan yontulmuş, dingiyle tekerleği beraber dönen, iki tekerlekli arabalar (Ku) imal ederler. Vaktiyle, bizzat harp barutlarını, koyun gübresinden istihsal ederek küherçileyi (Ghinkhuş - barut tozu) imal ederlerdi.

Sanatkâr olarak; ancak mücevherci ve demirciler vardır. Birinciler vaktiyle başlıca silâhları süslemekle iştigal ediyorlardı. Her köyde bir, iki tanesi bulunan demirciler ise; bıçak demiri, orak, gem, at nalları ve saire yaparlardı. Ve onların meslekleri Abkhazlarda, bilhassa şerefli sayılırdı.

MAL MUBADELESİ : Vaktiyle munhasiren tabiatta cereyan ediyordu. Rusların gelmesinden önce (VIII inci asrın sonunda), Çerkesler diğerleri arasında Osetlere, Koma ile Terek arasında, Hazer denizinin tuzlu bataklıklarında, 6-8 öküz koşulu, iki tekerlekli büyük arabalarla oraya gittikleri, tuzu teslim ederlerdi. Çerkesler, bilhassa iktisadiyatlarının ana maddeleri olan, esirler, bal mumu, bal, deri kumaşlar; mantolar (yamçı) ve saire satarlardı. Bütün mallarda ölçü, bir gömlek büyüklüğündeki, keten bez idi. Erkekler, harp halinde bulunmadıkları zaman, tercihen av ve yağma ile meşgul oluyorlardı. Onların, yabancılar tarafından anlaşılmaması ve avlıyacıkları insanları yanıltmak maksadiyle iki çeşit gizli dil kullanmak âdetleri vardı. Bunlardan biri (Şakobje), çerkes dillerinden başka idi. diğeri de (Farşipse), her lehceden sonra bir (Ri) veya (Fe) araya ilâve edilirdi.

BESLENME : Abkhazyada günlük yemekleri şunlardır: Mısır lapası (ABİSTA): kaşık kullanmadan dilimlenmiş peynirle yenilir, peynirli darı (AELADJ): ekşi süt yahut peynirli süt: (ATŞA - KUKHKUE), Kışın sık sık bilhassa keçi eti yerler. Baharatlar, her yerde olduğu gibi şunlardır kırmızı biber, sarımsak, acı otlar. Kadınlar bayram günleri için sütte, oruç günleri içinde suda pişmiş, mahruti ekmekler (ARVAŞA) pişirirler.

Çerkesler seve seve, Abkhazlar gibi tereyağı ile çiy hiyar, tuz ve kırmızı biber, pişmiş yeşil kaba, havuç, yabani kuşkonmaz, yabani hindiba ve diğer otlar yerler. Bundan başka bol bol pirinç ve kaba pişirilmiş tuzsuz buğday lapası (PASTA); bu lapa eskiden daha ziyade tamamen darıdan (PASTA) yahut ta kabuğu çıkarılmış darıdan (HATLAMA) hazırlanıyordu. Öğütülmüş darıdan peksimetler (MEDJAGA) koyun ve sığır eti ekseriya ekşi süttan bir salça (yoğurt olacak. - Şko) ve rendelenmiş sa-

rımsak(TUŞLUK) ile yahut ta bal veya tereyağı (FANTGO) ile yeniliyordu. Ekşi süt (ŞKO), beyaz peynir ve âdi peynir gündelik gıda maddelerini tamamlar.

Bayram yemekleri şunlardır: Yumurtalı makarna ile kesilmiş hazır lop yumurta beyaz peynir, ekşi süt bir az tereyağı, soğan ve sarımsak (KHIN KAL) tereyağına batırılmış buğday unundan peksimetler, yumurtalar ve süt (ŞİRALDAMA), aynı hamurdan, beyaz peynir, soğan yahut bal, elma kurusu kayısı ve şarap yahut balda pişmiş diğer meyveler doldurulmuş küçük börekler (HALİVA) ve sairerdi.

Bayram içkileri şunlardır: Rakı (ARKA), (FADA FİTSA - kara rakı,) bal şerbeti (FADA PLİS -kırmızı fada)), darı birası (FADA KHUŞ-beyaz fada), Bal suyu (FAUŞ), bal ilâvesiyle pişmiş elma şarabı, kuru üzüm, dut suyu, bira (ŞUR) aşılı veyahut yabani asma çubuğundan ağır ve hafif şaraplar.

CEMİYETLER

Diğer dağ milletlerinde olduğu gibi Abkhazlarda da aile babası (AVN AYHAB) ve aile annesi (AVN AYHAB APS), büyük aile şartlarını ayanlar ve ananevi merasimleri yaparlar. Onların hususi bir âdetleri vardır: olgun bir adam, şayet aile annesinin (AVN AYHAB APS) göğsünü üç defa öperse evlât sıfatıyla başka büyük bir aileye alınabilir.

Çerkeslerde; 1866 ye kadar, Osetlerde olduğu gibi sosyal sınıflar vardı. Prensler (PŞİ) ve onları harpte hemen takip eden asiller (VORK), prens ve asiller tarafından azad edilmiş ve böylece asil olmuş kimseler ve köleler (ÇOKOTL), Köleler, ya köylü olup ayrıca satılmazlardı. Yahut ta hizmetçi olup bazı defa azad edilebilirlerdi (BEGOLIA)... Köylüler asillerin ve asillerde prenslerin ihtiyaçlarını karşılarlardı. Fakat dönüşte hediyeler alırlardı. Anlaşmazlık hallerinde ve mühim zamanlarda prensler, asiller ve köylüler müşeterek toplantı yaparlardı, Kabardey memleketlerinde bu FEODAL sistem, en iyi şekilde organize edilmişti. Ve Kabardeyler; yaşama tarzı, ata binme sanatı, giyinme ve silâh babında komşu memleketlere örnek teşkil ettiler. Çok karak teristik bir asalet gururu çerkeslerde hüküm sürdü. Çerkeslerin asilleri, kendilerini Abkhazların prenslerinden daha yüksek tutarlardı. İşte bu yüzden, düğün için, (DOĞUM EŞİTLİĞİ - KÜFÜV) ne son derece büyük bir ehemmiyet atfedilirdi. Prens ve köle çocukları prenseslerle evlenerek prens olamazlardı ve şayet olurlarsa (Üçüncü derecede) olurlardı.

Çerkesler; Türkiye'ye çok sayıda köle ve esirde satarlardı. (Türkiyede Çerkes kadınları güzelliikle - riyle rağbette idiler). Bununla beraber, ancak prens ve asil kızlarını, sadece (eşit doğum durumunda) ki erkekler, evlenme ve nişan başlığını (vâse) ödeyerek alabiliyorlardı. Kendi kölelerinden başka, Abkhaz kadınları, Kazaklar ve diğer düşman kabilelerden alınmış esirlerde satılabiliyorlardı. Esir; ya bir Çerkes kadını ile evlenerek veya büyük ailenin yaşlılarının muvacehesinde aile kadının memesini emmek suretiyle evlâd edinilerek, azad edilebiliyordu.

E V L E N M E — Abkhazlarda -elli sene evveline kadar- genç erkeklerin, evlenmek istedikleri genç kızları -doğum müsaviliği olan- arkadaşlarının yardımı ile kaçırarak âdeti vardı. Bugün, kaçırma genç kızın veya ailesi efradının yardımı ile cereyan eder. Fakat, umumiyetle, kızı isteyen kişi eşini, bir erkek veya kadın dönür (DADE) vasıtasıyla ve karşılıklı hediye dışında, bir başlık ödeyerek elde eder. Bir reddin neticesinde ya kız kaçırılır veya iki büyük aile arasında bir düşmanlık doğar.

Nişan yemeğinden sonra, Erkek üç gün kızın evinde yahut onun komşularında kalır. Fakat ne kızın yakınlarıyla yemek yiyebilir ve ne de, mantosunun (yamçı) başlığı ile sakladığı yüzünü gösterebilir. Nişanlı kız, bir müddet hususi bir kulübede (ANŞARA) kalır. Sonra bir yemek tertip edilerek kız, babası tarafından takdis edilir. Bu merasim erkek içinde aynı olup babasının evine döndüğü zaman yapılır (APKHA ŞARKHE - mahcubiyet uzaklaşması) çehizin hazırlanmasından sonra icra olunan düğün âdetleri aşağı yukarı Asetinlerde de aynidir. Genç kadın, bildirilen kulübede oturmağa devam eder ve kimse ile konuşamaz. Evlilerin ebeveyni bir çok seneler hep birlikte çifti ziyaret edemezler. Ve evliler birlikte yemek yiyemezler. Erkek karısının, kadın kocasının ve kızın annesiyle babası da damadın ismini başkalarının yanında asla söyleyemezler.

Çerkeslerde genç kızların kaçırılması pek nadirdir olur. Kız bir sürü veya para mukabilinde satın alınır (yazar vâse demek istiyor - çeviren). Erkekler 15-25, genç kızlar ise 12-16 yaş arasında evlenirler. Nişan müzakeresi (NİKAH) esnasında, müslüman Abkhazlarda olduğu gibi, imam, satın alma (başlık ödeme) hitamında, aracılardan ellerini birleştirerek, düğün mukavelesini tasdik eder. Başlık takriben iki ay sonra ödenir, ve düğün merasimi az sonra başlayıp iki yahut üç hafta olmak üzere- Kabardey hava-

lisinde çok iyi muhafaza edilmiş pek çok, hususi âdetleri birlikte sürer.

Böylece, aşağıda kızın kaçırılmasından ve ya - kınları tarafından müdafaa edilmesinden çıkan -ki vaktiyle icra edilirdi- âdet; nişanlının gelmesinden sonra, onların atlı arkadaşları, evin önünde duran ve uzun sırtkılarla attan almağa çalışan genç adamlara karşı kendilerini uçları kurşunlu kırbaçlarla müdafaa etmeleri ve bu mücadelenin gelenlerin maniyayı aşıp eve girmesine kadar devam eder.

Nişanlı; düğün günleri esnasında başka tanınmış büyük bir aile tarafından (manevi evlât - Kan) edinebilir. Nişanlıya kendi yaşında, onu gözeten, saklayan- zira zifaktan evvel başka kimselere göstermemek zorundadır- gece yanında yatan, onunla beraber kırdaki, bayırdaki gece, gündüz at ile gezen bir arkadaş (ŞATSOKOT) verilir. Damat; sağdıcına, yakınları ve (manevi ebeveyni) i'e yemek üzere, davar hediye eder (ŞAGA-kızartmak için). Bu arkadaş; damadı gece yarısı nişanlısının evine götürür, ki nişanlı kız sağdıcın karşısında bir erkek kardeşiymiş gibi sıkıntı duymaz. Nişanlı kızın hemşiresi, kardeşini damatla başbaşa bırakır ve damadın arkadaşı sa baha kadar bekçi olarak civarda kalır .

İlk gece genç erkek karısını soyar, örtüsünü, baskındaki ziynet eşyasını kaldırır. Üst esvaplarını, papuçlarını ve bilhassa kırmızı meşinden dar bir gömleği (kızlık korsası) kesmeden, itina ile ön tarafından çözerek çıkarır ve ertesi günü sağdıcına verir ki, o da onu kendi hemşirelerinden birine teslim edecektir. Damat, karısını ikinci ve üçüncü günlerde de soyar, fakat dördüncü gün, roller değişir, karısı da onu soyabilir. Ve daha evvel yasak olduğu için konuşamazken, artık onunla konuşabilir.

Genç kadının; ailesinin diğer kadınlarıyla, büyük evde tanışması (UNAYŞE), bir hafta sonra olur, fena ruhları kovalamak maksadile tüfekler ve çığlık'lar atılır. Yüzünü örtmüş olan kadın; uzun topuklu pabuçlarla yürüyerek gelir. Eve henüz kesilmiş bir koyunun postuna basarak girer, bir duvar dibine örtüsüz olarak oturtulur ve ağzına koyun yağı, yahut tereyağı, yahut baldan, tatlı bir yemek (URTEL) verilir ki hayatı tatlı olsun.

Bir kaç gün sonra, damadın kızın ailesiyle tanışması esnasında, ebeveyn, genç kızlar ve yaşlı erkekler, damadın evinde ayrı gruplar halinde toplanırlar. Bir yaşlı, damadı, arkadaşla kendisini sakladıkları yerden çıkarıp getirdikleri zaman çağırır, ona balla tatlandırılmış bir kupa bira uzatır ve artı saklanması lüzum kalmadığını, çünkü bir fenalık yapmadığını söyler. Damat onları neşelendir -

mek ve dolayısıyla barışmak zorundadır. O zaman dostları bol bol yiyip bira içmeğe koyulurlar, ve daha ertesi günü genç kızlar ve kadınlar, erkeklerin bir gün evvel çeşitli yerlerden getirdikleri kızarmış tavuklar ve bulamaçlar (pasta) yerler.

İki gün sonra genç erkekler (ŞİNAK-GAGHE-ROS- döner kâse) âlemini kutlarlar: Bir kaç kişi bira doldurulmuş bir kupanın etrafına dizilirler, kupayı çevrilmiye başlanır ve kupanın kulpu kimin hizasında durursa, o kupayı boşaltmak zorundadır. Nihâyet aynı akşam, yaşlı erkekler genç çiftin evinde dans ederler, Bir kitarci (PŞİNATO - PKHAP - ŞİNE denilen kemençe çalgıcısı) çalar, ve genç kızlarla erkekler hizmet ederler. Seyyar çalgıcı (GHE - VAKO), iki telî bir kemençenin refakatinde destanlar ve saadet temennileri söyler.

Çok kadınlı evlenme (Poligami) Abkhazlar ve müslüman Çerkeslerde caizdir. (Çerkesler XVI asırda hristiyan iken de mümkündü), fakat hali hazırda buna rağmen tek karılıklıdır. Kadın evin, kocasının geceleri gizlice ziyaret ettiği, ayrı bir kısmında ikamet eder, umumiyetle şarkta rastlanmıyan bir şekilde hür olup, büyük bir itibar görür. Mevcudiyeti kan gütmeye ve cinayete mâni olur, ve kocası takip edildiğinde onun yanına iltica eder.

Çerkesler şahitlerin huzurunda karılarını boşayabilirler ve şayet ilk karılarının ailesine BAŞLIK'ını iade ederlerse, yeniden evlenebilirler. Şayet koca, karısını ailesinin evine gönderir ve iki sene aramazsa, kızın babası veya bir büyüğü boşanma mevzuun da anlaşmak üzere kocasının evine gelir, boşanmış kadın yeniden evlenebilir. Şayet bir Çerkes kadını zina yaparsa; kocası skiden, onun saçlarını eбіse -sinin kollarının yenini keser, kulaklarına çentikler açar ve babasının evine at ile yollardı. Babası da ya onu satar yahut ta öldürürdü. Nişanlı kız, kadın çıkarsa aynı akibete uğrar ve erkek başlığını geri alırdı.

ÇOCUKLARIN YETİŞTİRİLMESİ — Abkhaz ve Çerkeslerin prensleri ve asilleri çocuklarını kendileri yetiştirmezler, Vaktiyle çocuğu üç veya dört tane yarıda başka bir aile, yahut köylüye emanet ederlerdi ki o da bütün emeğine karşılık, çocuk cıgan yaşı geldiği zaman, eve getirdiği yağma ganimetlerin en iyi kısmını alırdı. Çerkes prenslerinin çocukları doğduklarından az sonra (baba doğumdan bir kaç gün önce evden uzaklaşır), bir muhafıza (ANADZ DZAY) ve bir manevi baba (APADZ DZEY) ya, bir beşik, çamaşır kazanı, bir öküz, bir

inek v.s. ile emanet edilir. 2-3 sene sonra bu babalık ve muhafız manevi evlâtlarını (AKHUPA) sürü ve gıda madde.eriyle ebeveynine getirirler. Ebeveyn, de bilmukabele onlara zengin hediyeler verirler, izzet ve ikram ederler. Çocuk küçükken ölürsse, mahallî âdeti göre, babalık onu gömer, ölünün hatırasına merasim.ter tertip eder, kurbanlar keser ve saire. Şayet bir evlâtlık yetim kalırsa, babalık ona bir nişanlı satın alır ve bu iş için icap edeni yapar.

Terbiyenin gâyesi, oğlan için; yaşama tarzı, sabir ve tehammül, cesaret ve yiğitlik, binicilik, kılıç kullanma ve nişancılık gibi hususları zorla öğretmektir. Eskiden ok kullanılması ve hırsızlıkta mehâret öğretilmekte idi. Mânevi evlât ta bilmukabele atalığına yardım etmeğe, kayıp olanı bulmağa, onları hırsızlık ve taarruza karşı, icap ederse hakiki akrabalarının yardımı ile korumağa mecburdur. Eğer babalık veya analık yahut çocuklardan biri ölürsse, tabutu temin eder, cenaze merasimlerini idare ve matter merasiminin yapılmasını kontrol eder, Atalığın oğulları onun sadık ve candan dostlarıdır. Eğer onlardan biri evlenirse, nişanlı kıza zengin hediyeler verir. Yahut birisi bir kız kaçırırsa onu himayesi altına alır ve bir prens oğlu olduğu için, ona hiç kimsenin taarruz etmeğe cesaret edemez.

Asil genç kızlarda, kadınlığa ait işler, ahlâk, itaat v.s. öğretilmek maksadiyle, manevi evlât olarak başka aileye verilirler. En mühim mesele olan (küçük meşin gömlek-kızak korsası) da onlara 7-10 yaş arasında giydirilir.

Hristiyan çocuklar; bazı defa vaftiz edilirler ve hristiyan isimler alırlar. Fakat çağırıldıkları isimler mahallî olup, osetlerde olduğu gibi doğuştan seçilmişlerdir. Müslümanlarda sık sık Tatar yahut Arab isimleri alırlar. İşte bu isimlerden bir kaç :

GOYNU KUE (derinin oğlu), KELÇU KUA (yünün oğlu), KOYTU KUA (tersine oğlu), MEY - REM KUA (cumanın oğlu), THA ŞİNE (Tanrının kuzusu), THA GHELAK (Tanrının gazabı), ADZUG (genç köpek), TOG CU KUA (yağlı bir adamın oğlu), TEMİR (demir), PETAK (dal) KOŞ BAŞ (çift kafa v.s.

Kadın isimleri : CENNET (rahmet, bereket dua), DEVLET -KHAN TATEMA, KİSTAMANN, TEPŞİKE, GOŞOPO, KHURAYA (prensın yuvarlak kıızı) v.s.

(Bitmedi)

Padişah Selim'in Mısır seferi

Dr. Vasî GÜSAR

Büyük hükümdarlar şan ve şereflerini yükseltmek, memleketin iç ve dış durumunu düzeltmek, içine düştüğü ekonomik sıkıntı ve boşlukları doldurmak için başka başka bir istikamet vermek, onunla meşgu, edip oyalamak için onları fuhata, istilalara yönlendirmekle çare aramak kanaatindeydiler. Büyük olayların cüzibeleri, alâyişları bir çok milletlerin içinde bulunduğu güçlüklerin üstünde olsa dahi bir zaman her şeyi unutturabilir, insanları avutabilir. Bunun içinde bir çok sebepler ve mâzeretler göstermeğe çalışılabilir. Fakat ne de olsa tarih bütün olayları inceden ince eğiğinden geçiriyor ve o hükümdar hakkında muhâkeme ve kanaatini veriyor. Bu unutulmayan bir hakikattir.

Padişah Selim de yaptığı fuhat ve istilalarla Anadolu, Avrupada bir çok meddah ar bulmuş, medhiyeler yazılmış, fakat onun kardeşlerine ve kardeş çocuklarına, sadık bende ve yakın dost ve yüksek idare amirlerine, bazı din ve mezhep sâîklerine yaptığı zararlıya gördüğü katil ve idamları doğru bulmamış, cinayetleri makbul ve maku! görerek affetmemiştir. O devrin Venedik sefiri FORKOLO, 5. Mart 1512 tarihli raporunda: «Bu hükümdar insanların en zalimidir. Yalnız fuhat düşünür ve yalnız savaşla ilgili işlerle meşgul oluyor» demektedir (1). Bir çok müellifler daha ağır ithamlarda bulunmuşlardır.

Babasını tahttan indirerek Padişah olan Selim'in bir kuyutlandırmak için her şeyden evvel hânedanın bütün erkek evlâtlarını öldürmeğe, bîmaña karar vermiş ve bu niyet ve arzusunu fiilî sahaya sokmuştur. Sekiz kardeşinden beşi daha evvel vefat etmişti. İlk ikisinin evlâtları yoktu. Kardeşi Şehinşahın 7 yaşında Mehmet isminde bir oğlu kalmıştı. Mahmut ise; Musa, Orhan ve Emin adlarında üç erkek çocuk bıraktı. Babası Beyazıtın henüz hayatta olan üç oğlundan Korkut, Ahmet ve Selimden, Korkudun çocuğu olmadığı halde Ahmedin, Alaeddin, Murat, Süleyman, Osman isimlerinde dört oğlu vardı. Selime gelince onun bir kaç kızı ile Kefe (Kırıda) de vâli bulunan Süleyman adında bir oğlu bulunuyordu. Bu itibarla Beyazıt zürriyetinden on iki şehzâde oluyordular.

Selim: merhametsiz ve zu'umu aşk derecesinde seven bir insandı. Kardeşlerinden sarf-nazar en sadık vezirlerinin, dostlarının kanını sel gibi akıttı ve akıttırdı. Veziri âzam Mustafa paşay bir işaretle

boğdurup cesedini sokağa attırarak köpeklere yem yaptı (2). Savaşı çok sevdiğinden ganimete pek alışkın yenîçerilerin teveccühünü kazanmıştı. Şahsi huzar ve selâmeti için Bursa da hapis ettirdiği ve yaşları 7-20 arasında olan yavruları İstanbula getirterek bir odaya kapattı ve ertesi gün ühepsini boğdurdu ve kendisi bu çirkin ve dehşetli manzarayı çaya yakın bir daireden seyretti. Cenâzelerini Bursa'ya göndererek Sultan ikinci Murad'ın yanına gömdürdü. Daha sonra Korkud ve Ahmedî takip etti. Onlarla savaşarak yakalattı ve ipe çekti. Kardeşi Ahmedin oğlu Alaeddin Kahirede vebadan ölmüş Ahmedin diğer iki oğlu Murat ve Süleyman ise babaları tarafından daha evvel İrana kaçırılmıştı. Bu suretle Osmanlı ülkesinde Sultan Beyazıt neslinden kimse kalmamıştı. Yalnız kendi oğlu Süleymana ilişmemişti.

Selim; Şayanı hayret bir zekâyâ malikti. Fikrinde cür'et ve şiddet vardı. Atılgan ve çok cesurdu. Şiir ve edebiyata merakla ve hakkındaki medhiyeleri, kasideleri hayranlıkla dinler ve meddahları bol alkollarla taltif ederd. Şiir Zâtiye Selimin culusunu tebrik için yazmış olduğu bir kasideye mükâfaten senede onbir bin beş yüz akçe irat getiren üç köy tahsis etmişti (3).

Vaktini boş geçirip sükûnetle kalmağı pek sevmiyen Selim, Edirne'deki saraynda fetihler düşünüyordu. Bütün dikkatini doğuya çevirmişti. Din ve mezhep ayrılığına pek sinirleniyordu. İran hükümdarı Şah İsmail'in on altıncı yüzyılın başlangıcına doğru olan saltanatı sırasında Yakın doğu tarihi ve dinî siyasetinin en önemli devirlerinden birini teşkil eden mezhep ihtilâfları, sünîlik ve şii'lik çekişmeleri, kanlı mücadeleleri bir hayli almış yürümüşü. Bu iki mezhep islamiyeti birbirine düşman iki guruba ayarıştı ve Osmanlı - İran devletleri mukadderatı üzerinde müessir olmağa başlamıştı. Selim; kılıcı kendi devleti içinde gezdirdi ve Osmanlı müverrihlerine göre Anadolu'da Kırk bin şiiyi öldürttü. Hammer kitabında: «Selimin saray içinde tasavvur ve hazırladığı Şii katli âmi tarihini müfrit bir teasuben noticelerini milletlere göstermek için - üzerinde duracağı olaylardır. Şurasını hemen söylemeliyiz ki o kadar kanlı bir manzarayı başka hiç bir Osmanlı Padişahı yenilememiştir. Dinî fikirler uğrunda kurban edilen mazlûmların sayısında Osmanlı müverrihlerinin mübalâğâ etmiş oldukları kabul edilmiş

olsa bile Selimin emretmiş olduğu azim cinayet; Engizisyon ve Sen Bartelmi dehşetlerine hakkile rekabet edebilir (4).

Padişah Selim; dahilde temizlik yaptıktan sonra kardeşlerine evvelcede yardımda bulunan İran hükümdarı Şah İsmail ile boy ölçüşmek üzere şark seferini açtı. İran seferini bitirdikten ve lehte bir sulh akdettikten sonra ikinci seferin de Mısır üzerine yapılmasını istedi. Mısır ile Osmanlı hükümetinin arası açıldı. Selim; İslâm alemini bir bayrak altında toplamak istiyordu. 1516 ilkbaharı da hulul ediyordu. Veziri âzam Sinan paşa kumandasında Kayseride toplanan 40.000 kişilik bir ordunun Maraş yolu ile Fırat üzerine yürümesini emretti. İran Şahının esir edilen nikâhlı karısını (kraliçe) İslâm dinine aykırı olduğu halde nişancı Cafer çelebiye ni kâhladı. Bu hadise Osmanlı müverrihleri tarafından bile takbih edildi (5).

Mısır; Osmanlı ordusunun şark seferi bitince kendi üzerine teveccüh edeceğini zaten biliyordu. Çünkü Padişah Selim İran seferine giderken ordu - gâha geiren Mısır sefirlerine Mısır savaşının olacağına ima etmişti. Padişah Selim, savaşın vukuunu bildirmek üzere Mısır sultanına Karaca paşa ile Rumeli kazaskeri Zeyrek zade Mevlâna Rükneddini göndermişti. Orduda Konya yolu ile Elbistana hareket etti. Mısır Sultanı Kansavegur, Osmanlı ordusunun hareketini haber alınca 50.000 kişilik bir ordu ile Halebe kadar ilerledi. Orada Selimin elçileri ile buluştu. Bir çok hakaret cümlelerinden sonra onları hapsedtirdi, fakat arkasından salıvererek iade etti. Bu esnada Mısırın Antep valisi Yunus bey Osmanlı ordusuna iltihak ederek ilk ihâneti yapma rekorunu kırdı. Mısır sultanı ilk tekliflerini yapmak üzere Kumandan Mogulbay'ın başkanlığında bir heyeti 9.Ağustos.1516 da Bucak dere de Padişah Selimin ordugâhına gönderdi. Osmanlı Padişahı; huzuruna gayet güzel silahlarla çıkan bunların müharip tavırlarından üzümlere «Guri bu sefareti ifa etmek üzere şeriat adamlarından birini yollamadım?» dedi ve itimadnameyi okumadan onun ve gerek bütün maiyetinin başlarının kesilmesini emretti. Sefirin on arkadaşı idam edilince Yunus paşa; sefir başkanı hakkında milletler arası hukuka riayet edilmesini istihâm için padişahın ayaklarına kapanması üzerine Selim; sefir hakkında emri geri aldı. Yalnız bıyığını, saçlarını traş ettirerek hem topal, hemde uyuz bir eşeğe bindirerek Mısır sultanına gönderdi (6). Pek çirkin olan bu hali Hammer kitabında «bütün hukuk kaidelerinin ve şark müstebitleri için bile mukaddes olan sefirlerin masuniyeti

kaidesinin şu suretle unutulması Mısır seferini ikeleyecek bir çok manzaralarının mukaddimesidir» (7) der.

Mısır; Feraunların, Hiksosların, Batlamyus (Ptoleme), Romalıların, Bizanslıların istilasından sonra sekiz asır içinde sekiz hanedanlık hükümet kurmuşlardır. Bunların içinde Araplar, Tolonlular, Ahşitler, Fatimiler, Eyyübiler ve en sonra Çerkesler sultanlık etmişlerdir. Mısır seferinin tarih yazarı (İbni Zeynei) hafi ilimlerde söz sahibi olarak tanınmıştı. Sultan Kansavegura «S harfi ile başlayan ad taşıyan bir düşmandan muhataraya düşeceğini» söylemişti. Bu itibarla Kansavegur, kendisine pek sadık olan Şam valisi SİBAY'ın sadakatından şüpheli idi. Kansavegur Şama gelince SİBAY; Halep valisi HAYIRBAY'ın padişah Selim ile temas ve mubaberede bulunduğunu sultana arzemiş olmasına rağmen inanmamış ve kumandanlardan Canberd Gazali (as'len İtalyandır)'nın Hayırbay; ilzâm etmesini doğru bulmuş ve Sibayın irşadına kulak asmamıştı.

Sultan KASAVGUR

Her iki ordu Halep civarında Mercidabık'ta 24 Ağustos 1516 da karşılaştılar. Mısır ordusunda 12000 Çerkes kölemen askeri, 60.000 Mısır arabı vardı. Osmanlı ordusu, 8.000 Yeniçeri, 40.000 sipahi 30.000 suvarı ve 50 topa malikti (Venedik elçileri raporu). Padişah Selim ordunun sağ kanadını Anadolu beylerbeyi Zeynel Paşa ile Karaman beylerbeyi Hüseyin paşanın Sol kanadını Sadrazam Sinan paşa ile Büyük Mehmet paşanın kumandasına vermiş, cepheye toplanmış, önünde bermütad arabalarla kapatılmıştır. Kansavegur ordunun sağ kanadını Hayırbay'ın, sol kanadını Sibayın kumandasına vermişti. Kanlı savaş henüz başlamıştı ki Mısır ordusunda tefikalar başgöstermiş, evvelce padişah Selim ile an-

laşan Hayırbay ordunun bir kısmı ile Halep yolunu tutmuş, bir kısım Arab askeri savaşa katılmamış, yalnız kölemenler bin kadar maktul bıraktıktan sonra Mısır ordusu hezimete uğramış, 80 yaşındaki Sultan Kansavegur kalp sektesinden atından yere düşmüş ve ölmüştür (8). Cesedi hakkında rivayetler pek değişiktir. Bazı yazarlar, Kansaveguru yerde gören bir yeniçeri çavuşunun kellesini keserek Padişah Selime götürdüğünü (9) bazı yazarlara göre tamamen kaybolduğunu (10) bazı yazarlarda cesedinin hemşerileri tarafından kaçırılarak Lazkiye yanında Bağrın köyüne Alevilerin bir dalı olan Muharzelere kaçırıldığını ve orada gömüldüğünü (11) bir kısmı ise Beyrut tarafına götürülürken Beyrut güneyinde ELEVZAI'nin mezarı yanına gömüldüğünü ve Meşhur Şeyh Abdülgani Elnabilsî (Nablus)'nin ELEVZAI'nin kabrini 1690 tarihinde ziyaretinde yanındaki Gurun kabrini göstererek (Haza kabrissultan elguri) dediklerini ve Abdülgani Elnabulsinin ona fatiha okuduğunu yazarlar (12). Bu rivayetin daha doğru olduğu muhakkaktır. Çünkü Çerkesler ölülerini ve bilhassa büyüklerinin cesedlerini düşmana burakmamak için beraberlerinde geri götürürler. Mısırlılar ricat ederken Osmanlılara rehberlik ettiklerinden sadakat ve arzı hulus için Şama gele Kölemen Yunus bey idam edilmiştir. Yunus paşa da Halep yolunu tutan Hayırbayı takip ediyordu. Hayırbay daha evvelde Osmanlılarla muhabere etmiş ve cephede ihanet etmiş bulunduğu korkarak Şama gidememiş, Halep yolu üstünde alçaka Yunus paşaya teslim oldu (13). Padişah Selim Kansavegurun çadırında 200 kantar gümüş, 100 kantar altın gibi muazzam bir hazine buldu. İbni Zeynel göre Padişah Selimin yeğeni (Murad veya Süleyman) Mısır ordusunda iken bu savaşta vurulmuştur (14).

Büyük alkışlarla Halebe giren Padişah Selim; ilk defa olarak Halep camii kebirinde Cuma namazını edâ eylediği zaman hatip elkabi şahaneye Khadimülharemeynişşerifeyn vasfını ekledi. Bundan pek hoşlanan Sultan Selim - o zamana kadar bu vasıf Mısır hükümdarlarına has idi - teşekkür ederek bin doka altınından ziyade değeri olan kaftanını çıkararak hatibe hediye eyledi. Halepte Padişahın eline umulmadık hazineler geçmişti. Bir milyon duka altını, kıymetli kumaşlar, samur kaplı üç bin kat-tan ziyade elbise bulundu ve alındı. (15).

Sultan Selim; Şamda iken Çerkes Murat namında birini diğer bir Türk elçisiyle beraber Mısıra, sultana gönderdi. Mısırdaki kumandan ve beyler toplanmış yeni sultan seçimi yapmışlar ve Kansavegurun kardeşinin oğlu Tomanbayı seçmişlerdi. Elçiler;

Padişahlığı tanımak, Hutbeyi kendi namına okutmak, sikkeyi kezâ kendi namına bastırmak üzere sulh teklif ettiler. Tomanbay elçileri lâıyk merasimle kabul etti. Fakat çıktıkları zaman Alanbek adında bir kölemen beyi bunlara tesadüf ederek her ikisinin başlarını kesti ve ondan sonra divana giderek elçilerin söylemeğe süret ettikleri tekliflerin nefsine ağır geldiğini ve Osmanlıların Mercidabık savaşını ancak topları sayesinde kazandıklarını, onların kendileri kadar cesur bulunmadığını söyleyerek kendisini mazur göstermeğe çalıştı.

Padişah Selim; çölü baharın ilk günlerinde geçmek üzere tedariklerde bulunuyordu. Askere gereken suyun nakli için bir kaç bin deve satın aldı ve Mısırın zaptını teşvik için her ere iki akşa dağıttı. Müverrih Sadettin iki yüz yük diyor ki bir yüz bin akça olduğu için yirmi milyon eder. Sinan paşa gazze paşasına yardım için iki bin askerle o tarafa gönderildi.

Canberd Gazali Mısır ordusuna Baş kumandan tayin olundu. On bir bin kişilik bir ordu ile 28 Ekim de Kahireden ayrıldı ve Suriye-Mısır sınırında Gazze'ye yakın bulunan Han Yunus'ta Osmanlı vezirarını Sinan paşa kumandasındaki ordu pişdarlarına tesadüf etti. Mısır ordusunun maneviyatı yüksekti. Fakat yapılan şiddetli cenkte Mısır ordusu çok telefata vererek geri çekildi. Ordu Gazzeye girdi. Padişah Selim 16 aralıkta Şamdan çıkmıştı. Remle civarında Sinan paşanın muzafferiyet ve gazze şehriyle Remle etrafındaki halkın isyanını öğrenince Gazzeye ve Remle asilerinin kılıçtan geçirilmesi emrini verdi. Selim; Kudüse geçerek Mescidi Aksayı ziyaret edip gazze'ye giderek Sinan paşa ile buluştu ve kendisine bir altın kılıç verdi. Vezirlerinden Hüseyin paşa çöl ortasından gitmenin tehlikeli olduğunu söylemesi üzerine idâm ettirdi. Etrafında bulunan Arap kabileleri itaat ettiler. Fakat bir kısım urban mütemadiyen hücum ile rahatsızlık veriyorlardı. Mısır Sultanı getirilen Türk başlarının ağırlığınca altın ihsan ediyordu (16). Ordu artık Mısıra giriyordu.

Tomanbay; Canberd gazalinin (Aslen İtalyan olan bu adamın sultana ihânet ettiği öğrenilmiştir) re yine uyarak Mısır topraklarının (Venediklilerden alınan 50 top) çoğunu Adliye yanında Birketulhac dan Kahire'ye giden yolun geçidi olan RİDANIYE köyü (Abbasiye dedikleri yer olup şimdi Kahirenin bir mahallesidir) kenarına saklamıştı. Canberd; cürüm ortağı Hayırbay vasıtasıyla Padişah Selime Mukattam yolunu dolaşmasını tavsiye ile Ridaniyeye süratle geldiği takdirde kumların içine konulmuş toplardan hiç korkulmayacağı haber verdi. Padişah;

Selim aldığı gizli malûmat üzerine Mısır toprakları - dan sakınca Tomanbay, Canberd gazâinin hiya - netini anladı, fakat geç anlamıştı. Muharebeye gırış - leceği bir sırada ordunun kuvveti manevîyesini boz - mamak için hâine ceza vermekten çekindi. Çünkü Selim Mukattam dağına dolaştığının ertesi günü To - manbayı harbe mecbur edecek bir mevkiye bulun - muştı. Harp başladı (22.Ocak.1517)... Serapa zırh giyimi bir Mısır tümeni sol koldan ayrılarak doğruca Padişah Selimin sancakları üzerine yürüdü. Başla - rında Tomanbay olmak üzere en cesur kumandan - ları Alanbay ve Kurtbay bulunuyorlardı. Üçüde Pa - dişahı ölü veya diri tutmağa yemin etmişlerdi. Söz - lerinde durdular. Tomanbay Padişah Selim zannile Sinan paşaya hücum etti ve şehit etti. Alanbay; Si - nan paşanın yanında bulunan Mahmut beye saldır - dı, Kurtbay Ali beye hücum etti. Saldırış mızrak - larla olmuştu, çevik ve ani şiddetli bu hareketten son - ra geri döndüler. Yalnız Alanbay bir kurşun yarası almış olmasına rağmen birliğine dönmüştü. Mısır ordusu o kadar meziyetlerine rağmen Gazali'nin hi - yanetine ve Osmanlı topçuluğunun üstünlüğüne kar - şı gelemediler. Yirmi beş bin Mısır askeri Ridaniye sahnasını cesetleriyle örttüler. Ertesi günü Padişah Selim: ordugâhını Adliyeden Kahirenin karşısında VUSTANİYE adasına (Nil sahilinde bir yerdir) nak - letti. Kahireye gitmeyerek bir muhafız kuvvet gönder - di. Çekilmiş olan Tomanbay gece gizlice Kahireye gi - rerek Osmanlı muhafız askerlerini kılıçtan geçirdi. Ridaniye harbinden sekiz gün sonra Osmanlı or - dusu yeniden Kahireye girdi. Fakat her sokak bari - kadlarla istihkâm, her ev ka'fe haline konulmuş bu - lundu. Mısırlılar şehri kahramanca müdafaa edi - yorlardı. Üç gün, üç gece muharebeden sonra Pa - dişah Selim: Hayırbayın fikrine uyarak Memlûklük hakkında uydurma bir umumi af ilan etti. Bunlara inanan sekiz yüz kölemen çerkes iltica etti veyahut arap ahali tarafından teslim olundular. Sözüne hiç sadık olmayan Selim; bunların hepsini Remile mey - danında astırdı ve kanlı başlangıç Timurun zaferle - rini lekeleyen feci manzaraları hatırlatan halk kat - lîamı takip etti ve Kahire sokaklarını elli bin naiş set retti (17). Padişah Selim Bulak ordugâhına dönerek valilere parlak zafernameler gönderdi (3. Şubat 1517). ve Yunus paşayı Sinan paşa yerine veziri a - zam yaptı. Dağ üstüne oturtulmuş Salehattin eyyu - binin kasri yusufunda fetettiği haşmetli ülkenin man - zarasını seyretti.

disine bir kuranı kerimle bir hilât gönderildiği söy-
lendi. Kuranın gönderilmesi af vadine Allahın şe-
hadet etmesini belirtiyordu. Bu teminata dayanan
Kurtbay saklandığı yerden çıkarak Padişah Selimin
huzuruna geldi. Padişah «Sen at kahramanısın, şim-
di cesaretin nerede?» dedi. Kurtbayda «Cesaretim
bakidir» cevabını verdi. «Orduma ne yaptığını bi-
liyor musun?», «Pek güzel biliyorum» dedi, Padi-
şah o üç kumandanın hareketlerine şaşmış olduğunu
söylemesiyle Kurtbay kölemenleri methetti ve
venedik topunun ilk defa Mısırâ Sultan Kansav El-
eşref saltanatı zamanında bir Berberi (Fas ve Ceza-
yirde yaşayan bir millet) tarafından getirildiğini, fak-
kat sultanın ve ordu kumandanlarının bu yeni icadın
hakiki cesarete aykırı gördüklerini, yegâne silah ol-
mak üzere kılıç ve ok kullanmanın daha doğru bu-
lunduğuna dair Peygamberin kullarına emrettiğini
söylediler. Berberi de «Yaşayan görecektir ki bu
memleket bu gümlerle elinizden gidecektir» diye ba-
ğırıştır. Teessüf olunur ki bu sözler doğru çıktı.
Fakat kudret Allaha mahsustur.» dedi Padişah Se-
lim «Sizin bütün kuvvetiniz Kur'an ve sünnete da-
yanmış oluyorsa neden şimdi benim esirim bulunu-
yorsunuz?» dedi, Kurtbay «Allah şahit olsun ki bize
galebe eden sizin mehâret ve meziyetiniz değildir.
Kader böyle istedi... Sizde zamanı gelecek kudre-
tiniz zeval bulacaktır. Bununla beraber ben burada
senin esirin değilim, Hürriyetime hilât ve Kur'an-ı
kerimle verdiğin sözün kefâletile emniyetteyim.» de-
di ve konuşmada orada bulunan Hayırbayın cinaye-
tini ağır sözlerle tahkîr ve kendisini beraber «cehen-
neme götürmemek için onun başını kesmesini» Pa-
dişaha nasihat etti. Padişah hiddetle «seni serbest
bırakmak ve hatta beylerim arasına koymak ister-
dim. Fakat münasebetsiz sözlerle cür'et ettin ve ba-
na hürmet göstermeğe mecbur olduğunu unuttun.
Sultanlar meclisine hürmetsiz giren hürmetsiz çıkar»
dedi, Kurtbay; «Allah esirgesin ki senin beylerinden
olayım» diye cevap verdi. Son derece hiddetlenen
Padişah Selim; başının kesilmesini cellâtlarına em-
retti. Kurtbay, «Benim başım ne işine yarayacak-
tır?» dedi ve celladın kendisine yaklaştığını görün-
ce hayın Hayırbaya «Benim kanlı başımı al, karı-
nın göğsüne koy, millete hıyanetinin cezasını Allah
versin» dedi, başı kesildi.

bulunan 3-4 yüz sandal görüldü. Bunlar Ridaniye bozgunluğundan kurtulan memluklerin (18) bakiyesi idi. Tomanbay bu kuvvetlerle Vustaniye adasında bulunan Padişah Selime hücum etmek istiyordu. Canım Seyfi, Tomanbayın tasavvurunu Padişah Selime birisini göndererek haber verdi — Canım Seyfi bir az sonra Tomanbaya ihanet ederek Osmanlı saflarına geçmişti — Padişah Selim; Hayırbay ile görüş-tükten sonra Cizeye Tomanbay üzerine 40-50 top ve bir kaç bin asker gönderdi. Top yüzü görmeyen Arab askerleri ilk top atışında çekildiler. Osmanlılarla Mısır Çerkesleri kaşrı karşıya kaldılar o zaman Mısır-ı İhanet eden Canım Seyfi ilerliyerek eski bir âdet gereğince Tomanbayı atlı güreşe davet etti. Tomanbayın yanında bulunan Kumandan Devletbay Sultanı namına bu teklifi kabul ederek bir çok mahir oyun-lardan sonra hasmı Canım Seyfinin mızrağını kırarak attan düşürdü. Bu olay Osmanlılar için bir hü-cum sayıldığından Seyfinin yerden kalkmasına yar-dım için ileriye doğru yürüdüler. Fakat Çerkeslerin mukavemetleri karşısında duramıyarak sandallarına çekilmeğe mecbur oldular (19).

KAYBEDİLEN FIRSAT VE ELİM AKİ - BET — Tomanbay topladığı harp meclisinde ku-mandan Şadi bey; muvaffakiyetin ikinci günü Os-manlılara hücum etmek fikrinde bulundu ve bu tezi savundu. Çerkesler Osmanlılardan aldıkları 70-80 kadar sandalla Nilin doğusuna kuvvetli bir birlik gönderdiler ve iki ateş arasında bulunan Osmanlıları Kahireye ricata mecbur ettiler. Bu iki harpte altı bin Türk ve dört bin çerkes ölmüştü. Bunun üzerine Canım Seyfi ile Yeniçeri ağası Ayas ağasının verdik-leri malûmat, Padişah Selimin siyasetinde bir deği-şiklik husule getirmiş ve Hayırbayın tavsiyelerini dinlemekten vazgeçilerek Mısırlılar hakkında daha mutedil ve mülayim bir siyasetin takibi doğru bu-lunmuştu (20). Mısır seferine asla muvafakat gös-termemiş olan veziri azam Yunus paşa da Padişahın büyük teveccühünü kazanmış bulunuyordu.

Padişah Selim; Hutbe ve sikkede nâmı zikre - dilmek şartıyla Tomanbayın hükümranlığını tanımak üzere Mısır Sultanına yeniden sulh teklifine karar verdi (21). Böyle işlerde tecrübeli olan Mustafa pa-şayı bu işede memur etti. Kendilerini bedevi Arab saldırışından korumak için beş yüz süvarî ile mem-lüklerin karargahına gönderdi. Meyyit Kasım mev-kiinde Sultan Tomanbaya rasladılar. Osmanlıların şiddet ve katliamından çok müteessir olan memlûk-ler intikam hırsı ile üzerlerine saldırdılar ve hepsini öldürdüler. Hammer kitabında: Selimin ilk önce kendisi misal göstermiş olmasıyla beraber milletler

hukukunun bu suretle ihlâl edilmesine korkunç su-rette mislile mukabele etti ve: 60 beyin başı kesilerek zindanda bulunan 3-4 bin memluk (çerkes) te kılçıtan geçirildi (22) der.

Padişah Selim; Bizzat hasım üzerine yürümeye hazırlandı. Mısır ordusunda da tefrika başlamıştı. Tomanbay; Bedevi arapların getireceği yardımla - ra güvenerek delta (aşağı mısırdır - kahire ile Akde-niz arası)'nın Dehşur mevkiinde ordusunu kurdu. Canberd Gazali; Osmanlı tarafına geçen 500 mem-luk çerkes ile arapları dağıtmak için ileri gönde-rildi. Bunlar Arab ordugâhını ansızın bastılar. Ka-dın ve çocuk beş bin esir ile döndüler. Bu esirler Kahirede karşıda satıldı. Araplar bu hareketten üzü-lerek Kahireye hücum ettiler. Padişah Selim; Muha-rebenin uzamasından dolayı sabırsızlık gösteriyor, veziri azam da İstanbul'a dönme lüzumundan bahse-diyor ve padişahı teşvik ediyordu.

Padişah Selim, Mısır sultanı Tomanbay ile ye-niden müzakere yapılmasını düşündü. Fakat inti - kam için sefirinin öldürülmesinden çekinerek vak - tiyle Kansavgurun anbar müfettişi olan emir Hoş-kadem (aslen Yunanlıdır) i eski teklif esasları üze-rinde Tomanbay ile müzakereye gönderdi. Toman-bayın yanında bulunan Şadi beyle Hoşkadem görüş-me esnasında kavga ettiklerinden sefir ve maiyeti geri döndüler. Bu üçüncü anlaşma temayülü de suya düşünce sultan Selim; Yunus paşayı kırk bin kişi ile Kahirede bıraktı ve bizzat CIZE üzerine yürüme-ye karar verdi. Şadi beyle maiyetinde bulunan Gaza-le aşireti reisi Selâme ile neden ise arası açıldı. Çer-kes ve Araplar kendi reislerinin tarafını tuttular, a-ralarında müsademeler başladı, Araplar, Çerkesler tarafından takip edilerek Osmanlılar tarafına doğru kaçtılar. Fakat Padişah Selim; toplanı hem galip - lerin hem mağlupların üzerine çevirerek müthiş tela-fet verdirdi. Şadi bey; Dehşurdaki Mısır ordugâhına 500 çerkes ile dönebildi. ve Tomanbayla görüştü. Bu görüşmede tekrar Gazele aşiretinden yardım is-temeğe karar verildi. Fakat bu aşiretin reisleri İbni Cimad ve Selâme bu isteğe «Sultan Selim gibi bir muzaffer Padişaha daha ziyade mukavemetten Allah bizi esirgesin» dediler (23). Tomanbay ile Şadi bey Ümdinar'a çekildiler. Güneş doğarken Osmanlılar hücumu geçmişlerdi. Fakat bu esnada eski âdet ge-reğince Osmanlılar tarafından Canberd Gazali, Mı-sır tarafından da Rabi bey karşılaştılar ve tutuştular. Canberd galip çıktı, hasmı Rabi'nin başını kesti. Bundan üzülen memlûkler (kölemenler) hücumu geç-tiler ve Osmanlılar tarafında bulunan Hayırbayın oğ-lu Kansav Kurt üzerine atıldılar ve onu Nil nehrine

attılar. Kansav Nilde boğuldu. Arab kıyafetine giren Canberd, safların önüne çıkarak Tomanbayı münferid mubarezeye davet etti. Kahraman ve büyük meziyetlere malik olan Tomanbay, sahte arabin meydan okuyuşunu kabul etti ve onu atından aşağı yuvarladı. Gazali Canberd; mızrak demirini göğsü üzerinde görünce: «Peygamber aşkına, Şeyh Abusuud elcarihî'nin aşkına aman ver» diye bağırdı. Bu sözler üzerine Tomanbay mızrağı çekerek Canberdin kaçmasına vakit bıraktı (24).

Veziri azam Yunus paşa kuvvetleri de iltihak ettiklerinden Tomanbay için mukavemet etmek imkânsız bir hale gelmişti. Tomanbay 26.Mart.1517 de Verdan'a çekilerek bir kaç kumandanı ile müzakereden sonra kendisini çok sevdiğine -emin (!) olduğu Arab emirlerinden Hasan Mirriye ilticaya karar verdi. Çünkü Sultan Kansavgur, Hasan Mirri ile kardeşlerini zindana atmış, Tomanbay sultan olunca kendilerini zindandan çıkarmış ve iyilikte bulunmuştu. Tomanbay bu iyiliğe Hasan Mirri'inde mukabele edeceğini tahmin ediyordu. Arab şeyhleri Tomanbayı güzel istikbal ederek, sadıkane hislerini açıkladılar ve bir ziyafete de davet ettiler. Fakat Tomanbay kabul etmedi. Hasan Mirri'nin ilticagâh olarak hazırladığı bir mağaraya çekildi. Maksadı hadiseleri unutturmak ve izini kayıp ettirmek idi. Artık oda beylerin ısrarlarına rağmen harp istemiyordu. Ayrılırken beylerine «burada bir kaleden ziyade emniyettediriz. Eğer Hasan bize hiyanet etmezse» dedi.

Hasan Mirri, elindeki kıymetli avı annesine tevdi etti. Temiz ahlaklı anne «konuk hukukuna riayetle ve'animetine ve matbuuna sadakatini muhafaza etmesini» tenbih etti. Fakat Hasan Mirri, bedbaht mülteciyi yeniçeri ağası Ayas ağaya teslim etti. Ayas ağa mağaraya saygıyla girdi. Sultandan ellerini kavuşturmasını rica etti. Bir mendil ile bağladı, sonra bir ata bindirerek Yeniçerilerle beraber Padişahın çadırına gönderdi.

Padişah Selim; Tombayın varışını işidince «El-hamdülillah işte şimdi Mısır fetholdü» dedi ve Mısır sultanı top gürlemeleri ve davul sesleri arasında padişahın huzuruna getirildi. Tomanbay, Padişah Selimi hürmetle selâmladı. Padişah'ta selâma selâm ile mukabele edip oturmasını söyledi, her ikisi derin bir sükut içinde sustular. Tomanbay talihsizliği uğradığı felâketten mütevellit üzüntüsü içinde iken Padişah, Sultanın necip çehresini, vekur kahramanlığını hayretle temaşa ediyordu (25). Padişah Selim, söze abışlayarak sefirleri idâm suretile milletler arası hukuku ihlâl etmesinden, yine hükümetinde kal-

mak şartlarını kabul etmemesinden serzenişte bulundu. Tomanbay, birinci ittihamına bunun kendisine isyan eden kumandanlar ve beyler tarafından yapıldığını söyleyerek suçu onlara yükledi ve mukavemet ile şartları kabul etmemesinin de memleketi ve hususiyle Mekke ve Medine gibi mukaddes memleketlerin muhafaza ödevinin sevkile yapıldığını ilâve ettikten sonra «Fakat sende bu haksız tearruzdan Allahın huzurunda borcunu nasıl eda edeceksin?» sözleriyle bitirdi.

Padişah Selim; Bu kadar kuvvetli ve vekar içinde cevaba şaşarak bu muharebeyi ancak din âlimlerinin verdiği fetva üzerine yapmış olduğunu, İran Şahı ile gizli anlaşmalarından kendisini haklı gösterdi. Tomanbay bu mülâkatta hazır bulunan Hayırbay ve Canberd Gazali'yi parmağıyla göstererek «Ey Sutanı Rum, bizim devletimizin düşmesinden müttehem sen değilsin, bu hâinlerdir» cevabını verdi. Selim; orada bulunanlara «Bu kadar temiz vicdanlı ve bu kadar cesur bir adamı öldürmek merdliğe yakışmaz. Yalnız memleketin huzur ve asayişine kadar bir kaç gün yeniçeri ağası Ayas ağanın çadırında kalacak ve kendisine lâıyk hürmetler yapılacaktır (26) dedi. Sulak zade kitabında bu konuşmadan bahsederken Selimin «Ya Sultanularab, bir kaç defa adam gönderdik, bir kuru nâma kail olduk. Yalnız hutbe ve sikke ismimize olsun, gayrısı kendilerine mübarek olsun dedik. Adamlarımızı öldürdünüz» dediğini yazar.

Fakan Canberd ve Hayırbay kendilerine hakaret eden Tomanbaydan intikam almak için planlar hazırladılar, fesatlar kurdular, Selimin zalım hislerini tahrike muvaffak oldular. Bir gün padişahın yolu üstüne bir adam koydular «Allah yunsor Es-sultan Tomanbay — Allah Sultan Tomanbayı mu-zaffer etsin» diye bağırttılar. Bu vaka Tomanbayın ölümüne bir işaret oldu. Selim; Tomanbayın asıl masasını emretti. Mısır Çerkes hükümdarlarının sonu olan Tomanbay on gün misafir kaldıktan sonra 13 Nisan 1517 de Babı zuveylenin kemerine asıldı. Sekiz gün asılı kaldıktan sonra (27) indirildi ve hükümdarlara lâıyk ihtiramlarla defnedilmesini emretti. Padişah Selim bizzat cenaze namazında bulundu. Müteveffanın ruhu için üç gün fakirlere para tevzi edip amcası Kavsavgurun kendine yaptırdığı, fakat içine girmek nasip olmayan türbesine defnedildi. Bütün Osmanlı ülkelerinde şenlikler yapıldı. Bütün Osmanlı hükümdarları bu hareketi tenkid etti ve «Memluklerin son hükümdarı olan cesur, merd, âdil Tomanbay işte bu suretle zayı olmuştur (28) der. Sulak za-

deye göre Tomanbay asılmağa giderken bir katıra bindirilir ve önünde tellallar bağırarak şehrin ortasında dolatırlar. Halk bu halî görünce vaveyla - larla yüzü koyun kapanırlar (29) Tarihçi Sadettin kitabında bunu teyid eder.

Yardımları olmamış olsa Mısır belki Osmanlı eline düşmeyecekti. Bu hâinler (30) sattıkları kanın bedelini aldılar: Canım seyfi Bahisne hükümetine, Canberd Şam valiliğine, Hayırbay Kahire valiliğine, Tomanbayı teslim eden Gazale Arab aşireti reisi Hasan Murri ile Şadi beyi haber verip teslim eden ve arap olan Abubekir altınlarla, hilatlarla mükâfat gör düler. Selim Mısırla beraber Sultanların Mekke ve Medine ile Kıbrıs adası üzerindeki hukukarını da almış oldu. Mekkeye surre gönderdi.

Padişah Selim, Mısıda bir müddet kaldıktan ve gezilecek yerleri gezip tetkik ettikten sonra Eylül başlarında Türkiyeye dönme hazırlığına başladı. Mısırın zaptından beri idaresi veziri azam Yunus paşa uhdesinde idi. Selim bu ülkenin valiliğini Hayırbaya tevcih eyledi ve Kahire kalesine 5000 suvari ve 500 piyadeden mürekkep bir muhafız birliği bırakarak bunların kumandasını asla kaleden çıkma - mak şartıyla Hayrettin ağaya verdi ve Mısır valisi olarak Hayırbayın zevcesi ile çocuklarını rehlin olarak Bulgaristanın Filibe kasabasına gönderdi.

Ganimet malı olarak bin deve yükü altın ve gümüş (31), birçok silah ve müze eşyaları ile bir çok mermer sütunlar, çiniler ve bakır malzemesi ve Mısırdaki gördüğü her güzel şeyi İstanbula nakletti (32). Hudutsuz mal yağma edilmiş, elli zenat erbabi İstanbula götürülerek bu sanatlar Mısırdaki ibtal edilmiş - tir (33). Kütüphanelerden bir çok kitaplar İstanbula götürülmüştür (34). Halife Mütevekkil Alallah beraberlerinde alınmıştır.

Mısır dönüşünde, Sina çölünde Padişah Selim; Veziri azam Yunus paşa ile konuşurken Yunus paşa «Bu kadar zahmetler, bu kadar yorgunluklar, ordunun yarısının savaşlarda ve kum sahralarında zayi olmasından ve Mısırın hâinler idaresine geçme - sinden başka ne fayda verdi?» demesi üzerine başının kesilmesini emretti. Cesedi Han Yunusta gömüldü (35) Şama varışta Tomanbaya ihanet eden Canberd Gazali Şam valiliğine getirildi (Bu adam Selimin oğlu Kanunî Süleyman devrinde de Osmanlı padişahına ihanet ettiğinden 27.Ocak.1527 tarihinde idam edilmişti (36)

Padişah Selim Şubat sonlarında Şamdan hareketle 5.Mart.1917 de Halebe vardı. İki ayda burada kaldıktan sonra Türkiyeye döndü ve beraberinde getirdiği Halife Mütevekkil Alallahı vazifeden af

ederek Hilafet makamını üzerine aldı.

- (1) Devleti Osmaniye tarihi. Hammer. Türkçeye çeviren Mehmet Ata, İstanbul 1914 cilt 4, sahife 96-97
- (2) Aynı eser, aynı cilt S 104
- (3) » » » » S 99
- (4) » » » » S 121
- (5) » » » » S 145
- (6) » » » » S 186
- (7) » » » » S 186
- (8) Elceberti tarihi. Paris kütüphanesi izahatı. S 172
- (9) Hammer tarihi C.4. S 195
- (10) İbni Ayas tarihi C 3, S 47 arapça
- (11) Aleviler tarihi. Muhammed Emin Galib Eltavil. S 342-370. arapça.
- (12) Elmezatulisلاميyye vel Asarularabiyye. Hasan Kasım, Elkahire. 1942. Kabrilmelik Elguri - Sultan Gur'nin mezarı. Muhammed Zahed Gûsar. S. 321 Arapça
- (13) Hammer tarihi S 195
- (14) Aynı tarih aynı sahife
- (15) Süheyli, verak 18 Sadettin verak 4, sahife 689. Sulak zade verak 91
- (16) Hammer tarihi, S 213
- (17) Aynı eser S 215. Sadettin verak 1-7 Sulak zade
- (18) Memluk (Kölemen) ler Kuzey Kafkası istila eden Mogollar tarafından esir edilen Çerkes ve Peçenek Türkleri olup Cenevizliler tarafından Mısırda satılanlardır.
- (19) Hammer tarihi S 218
- (20) Süheyli varak 30 İbni zeynel varak 50
- (21) Hammer tarihi S, 218
- (22) aynı eser aynı sahife
- (23) Aynı eser S. 220. Süheyli varak 35
- (24) Hammer tarihi S 221
- (25) Aynı eser S 222
- (26) Aynı eser aynı sahife. Süheyli varak 46
- (27) Türk tarihi, Rıza Nur, İstanbul. 1926, S 326
- (28) Hammer tarihi S 225
- (29) Sulak zade tarihi S 4-8
- (30) Hamer tarihi S 325
- (31) Aynı eser S. 238
- (32) Mısır Veşşerakise, Rasim Rüştî, Elkahire. 1948 S. 141 arapça.
- (33) Tarihi İbni Ayas cilt 3
- (34) Mısır Veşşerakise, Rasim Rusti, Elkahire. 1948. S 149 arapça
- (35) Hammer tarihi S. 239
- (36) Filistin ve Şarkülürdün, Celâl Tevfik Karasa - pan. İstanbul. 1942, S. 107

HADİSELER, HABERLER

TEŞEKKÜR

Ahmet Varde

Bergama tüccarlarından ve kıymetli hemşeh - rilerimizden Sayın Ahmet Varde'nin İstanbulda yar - dıma muhtaç öğrencilere verilmek üzere zekât pa - rası olarak gönderdiği 400 ve fakirler babası kıymet - li İzmir tüccarlarından Nuri Savaş hemşerimiz yine zekât parası olarak gönderdiği 100 liradan dolayı yardım gören isimlerini vermek istemediğimiz üç öğrencimiz teşekkür etmektedirler. Fâziletkâr bu hemşehilerimiz var olsunlar.

Yeni Kafkas

TEŞEKKÜR

Türkiye İsrail Elçiliği basın bürosu tarafından İsrail mektubu sayısına eklenen ve dergimize gön - derilen şeker bayramını tebrik eden yazıya teşekkürlerimizi sunarız.

Yeni Kafkas

TEŞEKKÜR

Adını bildirmek istemediğimiz değerli bir hem - şerimiz kendisine 200 lira bağışta bulunan Kafkas Kültür Derneğine teşekkürle dergimizi vazifelendir - miştir. Lüzumlu ve pek yerinde yapılan bu güzel jestinden dolayı dernek idare heyetini tebrik ederiz.

Yeni Kafkas

Yeni Kafkas Dergisine

Kafkas Kültür Derneği, İstanbul Beyazıt Yapı ve Kredi Bankasında 53 No lu hesap açmıştır.

Taşra ve İstanbulda bulunan azalarımızın te - berrularını, aidatlarını bu hesaba doğrudan doğruya posta ile göndermeleri veya bizzat yatırımları rica olunur.

İdare heyeti

TEŞEKKÜR

Derneğimizde teberruda bulunan üyelerimizden Nurettin Şenkul 400, Faruk Ju 300, Hasan Yur - dakul 300 lira yardımda bulunmuşlardır. Derneğimi - ze eskiden beri büyük alâkalarını esirgemeyen her üç üyemize teşekkürlerimizin Dergimizin tavassutuyla bildirilmesini rica ederiz.

İdare Heyeti

KAFKAS BALOSU

Kafkas Kültür Derneğinin her sene verdiği bü - yük balosu 21.Nisan.1962 Cumartesi günü saat 21 den sabaha kadar Şişli caddesinde SİTE sineması altındaki NİS salonlarında yapılacaktır.

Mevsimin bu muhteşem ve orijinal balosuna KAFKAS FOLKLOR EKİBİ tam kadrosıyla katı - lacaktır. Davetiyeler piyasaya arz edilmiştir. Daveti - yeleri mahdud olan o gecenin eşsiz eğlencelerinden mahrum kalmamak için davetiye almakta acele edi - niz.

Davetiyeleri aşağıdaki yerlerdentedarik edebi - lirsiniz :

Aydın Saray Kat. 1 No. 18 Tel: 224490/275. Beya - zıt İstanbul,

Yılmaz Su. Hırdavatçılar çarşısı No. 3 Galata. Tel. 443087

KUZEY KAFKASÇA KÜLTÜR VE KARDIM - LAŞMA DERNEĞİ

Kuzey Kafkasya asıllı hemşerilerimiz Aralık 1961 ayı içinde Ankara da KUZEY KAFKASYA KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA DERNEĞİ adın - da bir dernek kurarak çalışmalarına başlamışlardır. Derneğin kurucuları şunlardır :

Mustafa Zihni Hızaloğlu, İzzet Aydemir, Neca - ti İtez, Hayrettin Şen, Hasan Dinç, N. Kaya Erdem Orhan Ünal Cemal Özpolat Ve ihsan Bulur'dur.

Tebrik eder başarılar dileriz.

Yeni Kafkas

VEFAT

Kafkas Kültür Derneği idare heyetinden Sayın Güngör Olcay'ın babaları Ramiz Olcay'ın 15 Ocak 1961 günü akciğer kanserinden Ortaköyde vefat ettiği teessürle öğrenilmiştir. Ramize Allahtan rahmet diler eşine ve çocuklarına başsağlığı dileriz.

Yeni Kafkas

VEFAT

Aziz hemşerilerimizden İstanbul sabık merkez kumandanı ve Devlet Demir Yolları idare meclisi eski reisi General Kazım Demirkanın (Şaplı) sevgili eşi Bn. Seniha Demirkan I.Nisan.1962 pazar günü tedavi edilmekte olduğu Amerikan Hastanesinde kalp kifayetsizliğinden vefat etmiş ertesi günü Şişli camiinde namazı kılındıktan sonra Zincirli kuyu kabristanına defnedilmiştir.

Sayın Demirkana başsağlığı aziz eşine de Allahtan rahmet dileriz.

Yeni Kafkas

DIŞ HABERLER :

KANADA GÖÇMEN İSTİYOR

Ottawa 20.1.(A.A.) Kanada göçmen Bakanı Bayan Ellen Fairclough Avam Kamarasında yaptığı bir konuşmada bu yıl Göçmen Nizamnamesinde büyük bir değişiklik yapıldığını ve Kanada'ya daha ziyade Orta Doğu memleketleri, Asya ve Afrika Göçmenlerinin kabul edileceklerini açıklamıştır.

Bu bölgeler halkının Kanadaya girmesi şimdiki kadar, çeşitli kayıtlara bağlı olduğundan, hemen hemen hiç bir Orta Doğu'lu, Asya'lı ve Afrika'lı muhacir bu memlekete girememekteydi.

Bakan; Kanada hükümetinin, bundan böyle yerleşme isteklerini ırk, dil ve din farkı olmadan dikkat nazarına alacağını açıklamıştır.

VEFAT

Bir çoklarımızın tanıdığı kıymetli hemşerimiz Yusuf Kurşa'nın Amman (Ürdün) de vefat ettiğini teessürle öğrendik. Ölüye Allahtan rahmen, mağfiret akraba ve yakınlarına başsağlığı dileriz.

Yeni Kafkas

DOĞUM

Riyad (Suudi Arabistan) Elbank El arabi (Arab Bankası) Umum Müdürü hemşerimiz Hamid Çerkes'in bir çocukları olduğunu memnuniyetle öğrendik. Ana ve babayı tebrik eder hepsine sağlık, yavrununda hayırlı bir evlât olmasını dileriz.

Yeni Kafkas

VEFAT

Kahire (Mısır) radyosu, Mısır inkılap hareketi tertipçilerinden binbaşı Salah Salim (Vuneruka) ın 18.Şubat.1962 de vefat ettiğini 19 Şubatta başta Cumhurreisi Cemal Abdünnasır olmak üzere askeri ve sivil devlet memurlarıyla Bakanlar, meclis aza-ları ve binlerce kişi ile cami Kikhya da cenaze namazı kılındıktan sonra ebedi istirahatgâhına bırakıldığı öğrenilmiştir. Mezarı başında bir çok nutuklar irad edilmiştir.

Salah Salim inkılaptan sonra milli istikamet bakanı olmuştu. Yüksek Adalet divanı reisi Cemal Salimin biraderi olup Sudan'ın Hartum şehrinde doğmuş VUNERUKA Çerkes ailesine mensuptur. Dedesi Kuzey Kafkasyadan Sudana hicret etmişti. Binbaşı Salah Salim Mısır-İsrail savaşında büyük yararlıklar göstermişti. Mısır yayınları Salahın hayatı hakkında bir çok neşriyat yapmışlardır. Kendisine mağfiret kardeşlerine ve akrabalarına başsağlığı dileriz.

Yeni Kafkas

Y A Y I N L A R :

TARİHTE KAFKASYA

Mütefekkir ve tarihçi General İsmail Berkuk merhumun TARİHTE KAFKASYA eseri güzel resim ve haritalarla intişar etmiştir. Kafkasyanın ve Çerkeslerin menşei, tarihi ve Kafkas savaşları hakkında şimdiye kadar yayınlanan eserlerin en güzellerinden biridir. Uzun bir tettebbü mahsulu olan bu eseri bütün vatandaşlarımıza tavsiye ederiz.

545 sahifelik bu eser İstanbulun bütün belli başlı kitapçılarında ve Yeni Kafkas Dergisi idarehane-sinde 35 lira fiyatla satılmaktadır. Posta parasile 37 lira 50 kuruştur. Yeni Kafkas idaresinden isteyiniz.

İSMAİL BEY

Rus ediplerinden Lermontof'un Çerkesler hakkında yazdığı İSMAİL BEY romanı hemşerimiz Sayın Mehmet Ketey tarafından güzel bir üslupla Rusçadas Türkçeye çevrilmiş ve yayınlanmıştır. Hamâset ve kahramanlık ile bir çok millî Kafkas ruhunu belirten bu romanı okuyucularımıza tavsiye ederiz. Fiyatı posta parasile 175 kuruştur. Yeni Kafkas idaresinden temin edilebilir.

GÜNEŞ BANYOSU

Güneş tabiatın insanlara verdiği en güzel bir armağandır. Önemini hiç bir vakit unutmamalıdır. Hayat ve sağlık kaynağıdır bu ışık. Güneşlere çıkma, güneşte oturma ve yanma moda olarak kabul edilmemelidir. Esmer veya bronz renge girmede gösteriş olmamalıdır. Bunun bir ihtiyaç olduğunu bilmelidir.

Güneş nefes alışımızı sıklaştırır. Vücuda daha fazla oksijen girmesini temin eder. Kanın alyuvarlakları - hematie - artar, iştahı açar. Kas (adale) ları sertleştirir, D vitaminini temin eder ve bu bakımdan kemikleri kuvvetlendirir.

İnsanlara bronz rengi veren, deriyi karartan gördüğümüz güneşin ışığı değildir. Asıl gözle göremediğimiz, saklı bulunan ışıktır. Tıp buna ultraviyole (ultra vialet) ışığı diyor. Bunlar görünmezler. Bulutlu havalarda bile insanların yaşaması bundan ileri gelir. Güneşte yanması'nın en iyi zamanı saat 9-11 ve 16-18 sırasındır.

Güneşte faydalı ve zararlı ışıklar vardır. İşleminde derimizi karartmayan, fakat hırpalayanlar, yakarlar var. Biz buna güneş çarpması diyoruz. Deri altında lekeler, dövme gibi silinmez izler bırakır. Güneş banyosunda dikkata alınacak şeyler:

1 — Karnımızı doyurduktan sonra hemen güneş banyosuna çıkmayınız. Hazım esnasında güneş çarpması ihtimali çoktur.

2 — Kendinizi güneşe yavaş yavaş alıştırınız. Buna 2-3 dakikadan başlayınız. Tedricen yükseltiniz

3 — Güneşe çıkarken başınızı koruyunuz. Beyin damarları güneş sıcaklığına pek hassastır. Esasen güneş baştaki kanın birikmesine sebep olur. Bu bakımdan beyin kanaması ve yaşlılarda felç yapabilir. Bundan ötürü hasır şapka giymek pek yerinde bir harekettir. Bu çeşit şapka havayı geçirir. Güneşi tutar.

4 — Güneş banyosunu genel olarak ayakta yapmalıdır. Hatta gezmek iyidir. Çünkü ışınlar (şua) dikine geldiğinden ayakta bulunanlara güneş kolay çarpmaz. Oyun oynamak en müsait bir şeklidir.

5 — Ayakta veya gezerekte olsa iki saatten faz-

la güneşte kalmamalıdır. Aksi hareket tehlikelidir.

6 — Güneş gözlüğü takmak pe kiye bir harekettir. Hassas insanların gözleri hastalanabilir. oftalmi veya konjonktivitis olur.

7 — Sıkı bir ekzersisten, idmandan sonra güneş banyosu yapmamalıdır.

8 — Zayıf ciğerliler güneş banyosu yapmamalıdır. Zayıf ciğere fazla kan hücum eder alevlenir.

9 — Sabah, akşam bol meyve yemelidir. Meyvelerde bol C vitamini bulunduğundan güneşin faydasına yardımcı olur. Unutmamalıdır ki meyveler insanlara zindelik ve kuvvet verir.

10 — Güneş banyosu yapacağınız sıralarda vücuda kolonya sürmemelidir. Derinizi güneşe karşı çıkardığınızda deride bir daha silinmeyecek lekeler husule gelir.

Deniz banyosunda güneş :

1 — Güneş banyosu deniz kenarında da yapılır. Suyun yüzü güneş ışığını aksettiren bir güzel ay nadır. Vücudun kararmasını hızlandırır.

2 — Çabuk ve iyi kararmak için denizden çıkınca güneşte kararmaya bakmalıdır. Üstünüzdeki su damlacıkları güneş ışığını büyütür.

3 — Güneş banyosunu yatarken yapmak isterseniz, sudan çıktıktan sonra arka üstü 10 dakika fazla yatmamalıdır.

4 — Güneş banyosundan sonra kendinizi denize atmayınız. Bir kaç dakika gölgede durup beklemek gereklidir. Aksi takdirde soğuk algınlığı veya baygınlık yapabilir.

5 — Terli iken denize girmemelidir. Üşütülür, soğuk alınır.

6 — Sülfamidli ilaç kullananlar güneş banyosu yapmamalıdır.

7 — Güneş banyosunu daha tesirli yapmak için ilaçta kullanılabilir. % 10 antiprin merhemi veya 100 gram cold cream içinde 10 gram antiprin ile 1 gram kinin sülfat bulunan bir merhem sürmek faydalıdır.

YENİLİK BASİMEVİ
İSTANBUL

Fiatı 150 Kuruştur